

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

ОБРАЗОВАНИЕ БЪЛГАРИЯ 2030

Проучване сред целевите групи и създаване на препоръки/становища за ефективно преподаване на ключовите компетентности/умения в класната стая и за подобряване на качеството на продължаващата квалификация на педагогическите специалисти

Фокус върху политиките

София
2019 г.

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Въведение	2
2. Методология и обхват на проучването	3
2.1. Методология на проучването	3
2.2. Обхват на проучването	4
3. Анализ на проблема	5
3.1. Преглед на проучването „Ключови компетентности и умения за успех – от закон към практика“	6
3.2. Резултати от проучването сред целеви групи	12
3.3. Групиране на микропроблемите	21
4. Избор на критерии за оценка	22
5. Формулиране на алтернативи	23
6. Оценяване на алтернативи	36
7. Сравнение на алтернативи	69
8. Изводи и препоръки	74
9. Механизъм за мониторинг на прилагане на препоръките	76
9.1 Индикатори за мониторинг и анализ	76
9.2. Предложения за механизми за приложение на препоръките	78
10. Заключение	82

1. Въведение

Настоящото изследване има за цел да отговори на въпроса кои политики имат най-голям потенциал да допринесат за разрешаването на проблема с високия дял на учениците, които не придобиват ключови компетентности в училище. За целта в рамките на проучването разработихме препоръки за надграждане на подзаконовата нормативна уредба, свързана с приложението на ключовите компетентности¹, заложи в чл. 77 от ЗПУО в общообразователната подготовка в училище и с продължаващата квалификация на педагогическите специалисти. Препоръките имат за цел да допринесат за това повече ученици да придобиват ключови компетентности в училище. Предложенията са насочени към вземащите политически решения и към експертната администрация в сферата на училищното образование.

В рамките на проучването е направен преглед на идентифицираните проблеми в доклада „Ключови компетентности и умения за успех – от закон към практика“. Задачата е да се разработят препоръки, които съдържат конкретни инструменти за разрешаване на тези проблеми. В допълнение, мнението и позициите на представители на различни заинтересовани страни за възможностите за решения, са включени в разработката и формулирането на крайните препоръки.

Крайните резултати от проучването – препоръките за надграждане на образователните политики, свързани с придобиването на ключови компетентности в училище, ще послужат в процеса по застъпничество на сдружение „Образование България 2030“ към отговорните институции и за широк диалог със заинтересованите страни. Изведените тук препоръки ще стоят в основата на две становища, които сдружението ще входи в Министерство на образованието и науката (МОН):

¹ В целия текст на проучването под „ключови компетентности“ следва да се разбират 9-те ключови компетентности, заложи в чл. 77 от ЗПУО.

- Едното становище ще дава препоръки за промените на ниво политики касаещи включване на ключовите компетентности в общообразователната подготовка и нормативните предпоставки за тяхното ефективно формиране у учениците чрез обучението в училище
- Второто становище ще адресира препоръките, изведени чрез настоящото проучване, свързани с ефективността на системата за продължаваща квалификация на педагогическите специалисти и възможностите, които тази система предоставя за надграждане подготовката на учителите да развият ключови компетентности у учениците си.

2. Методология и обхват на проучването

2.1. Методология на проучването

Методологията за реализиране на настоящото проучване включва следните етапи - планиране, конструиране, събиране на данни и анализ.

Събиране, обработка и документиране на информация

Кабинетно проучване – събиране на информация и документи; преглед на вече съществуващи практики от други държави.

Вторичен анализ на данни – събраните и структурирани данни се анализират и се извеждат ключови акценти и послания, които служат за дефинирането и извеждането на хипотези на анализа.

Дълбочинни интервюта – за целите на проучването са проведени четири дълбочинни интервюта с представители на различни заинтересовани страни от сферата на образованието. Чрез тези интервюта се събира качествена информация за отношението на експертите и на хората, които работят “на терен” относно ефективността на алтернативните

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 “Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците”, финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

възможности за разрешаване на проблема с големия дял на учениците, които не придобиват ключови компетентности в училище.

Анализ на събраната информация

Основните методи на анализ, използвани в проучването, са „Анализ на политики“ (Policy Analysis)² и експертна оценка. Методът „Анализ на политики“ включва следните няколко стъпки: анализ на проблема, избор на критерии за оценка, формиране на алтернативи, оценка на алтернативи, сравнение на алтернативи, мониторинг и анализ на осъществяването на политиките.

Последната фаза на проучването включва получаване и интегриране на обратна връзка от граждански организации, чиято дейност е свързана с повишаване на качеството и достъпа до образование в България, развиване на уменията на 21-ви век, квалификация на учители, приобщаващо образование и други.

2.2. Обхват на проучването

В рамките на изследването са събрани и анализирани данни, свързани с приложението на ключовите компетентности от „Европейската референтна рамка за ключови компетентности“³ в училищното обучение. Тези данни включват добри практики от различни държави за интегрирането на ключовите компетентности в обучението в училище. За целта са прегледани редица нормативни актове, касаещи обучението в училище от различни държави, включително учебни програми, стратегии, електронни платформи за споделяне на добри практики между педагогическите специалисти и други.

Наред с това са разгледани доклади и изследвания на национални и наднационални организации, свързани с интегрирането на ключовите компетентности в

² „Анализ на препоръки“, Т. Танев, изд. Военно издателство, 2008 г.

³ Препоръка на Съвета на ЕС и на Европейския парламент относно ключовите компетентности за учене през целия живот [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN)

общообразователната подготовка и със системата за продължаваща квалификация на педагогическите специалисти както на ниво Европейски съюз, така и на глобално ниво. Сред основните такива източници на информация са: доклади на Световната банка, Европейската комисия, Организация за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) (изследванията TALIS и PISA), Евростат, Национален статистически институт (НСИ), Министерство на образованието и науката (МОН) и други.

Участниците в дълбочинните интервюта са учител, директор, представител на обучителна фирма, предоставяща услуги за повишаване квалификацията на педагогическите специалисти и експерт в гражданска организация, пряко работеща в сферата на образованието.

3. Анализ на проблема

Настоящото изследване има за цел да допринесе за разрешаването на проблема с големия дял на ученици, които не придобиват ключови компетентности в училище. Според международното сравнително изследване PISA през 2018 г. 47% от българските ученици са функционално неграмотни, не притежават базисни компетентности по четене, математика и природни науки и не могат да се справят с основни задачи от ежедневието⁴. В същото време почти 50% от десетокласниците не притежават ключови дигитални компетентности и не могат да покрият очакванията на Европейската референтна рамка за дигитална компетентност⁵. Социалните или т.н. „меки“ умения са също слаборазвити у българските ученици. Според международно изследване на уменията за работа в екип половината от българските ученици на възраст 15-16 години не умеят да разрешават проблеми в сътрудничество⁶. Наред с това страната ни се нарежда в долните персентили и на други

⁴ PISA 2018 Results - https://www.oecd.org/pisa/Combined_Executive_Summaries_PISA_2018.pdf

⁵ „Десетокласниците ни подобряват дигиталните си умения“, в. СЕГА, 09.08.2019 г.

<https://www.segabg.com/category-bulgaria/desetoklasnicite-ni-podobryavat-digitalnite-si-umeniya>

⁶Капитал, „PISA: Половината на български ученици не се справят с работа в екип“, 21.11.2017 г.

https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2017/11/21/3082793_pisa_polovinata_bulgarski_uchenici_ne_se_spraviat_s/

важни индекси, какъвто е този за медийна грамотност⁷, оценяващ потенциалната устойчивост към разпространението на фалшиви новини. Развитието на компетентности, дигитални умения, както и придобиването на методи за справяне с фалшивите новини в дигиталната ера са глобални проблеми не само на образованието, но е особено притеснително, че страната ни тенденциозно се нарежда на последните места по тези показатели или дори бележи влашаване с предходни години, какъвто е случая с PISA.

Според изводите на доклада „Ключови компетентности и умения за успех – от закон към практика“, предприетите досега мерки за разрешаване на този проблем не са достатъчни. Важно е те да бъдат надградени и доразвити така, че да осигурят необходимите условия всички ученици да придобиват компетентности за успешна реализация чрез училищното обучение.

3.1. Преглед на проучването „Ключови компетентности и умения за успех – от закон към практика“

За целта беше направен подробен преглед на данните за приложението на чл. 77⁸ от ЗПУО в подзаконовата нормативна рамка. Разгледа се също събраната информация на национално, регионално и наднационално ниво, обхващаща периода 2012 - 2019 г. Сред основните източници на данни бяха доклади на Световната банка, Европейската комисия, Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР), Евростат, Националния статистически институт (НСИ), Министерство на образованието и науката (МОН) – чрез отговори на запитвания по ЗДОИ, както и други анализи и доклади по сходни теми.

В допълнение бяха проведени 12 дълбочинни интервюта с представители на следните групи заинтересовани страни: учители, директори, експерти от РУО, експерти от специализираната администрация на МОН, преподаватели от педагогически факултети на

⁷ Индексът е изготвен от Отворено общество – София, България заема 29 място от 35 европейски държави: <https://bit.ly/2sy3yBo>

⁸ Чл. 77 разглежда именно включването на ключовите компетентности и нуждата от тяхното придобиване като част от общообразователната подготовка.

висши учебни заведения, родители, ученици, управители на частни фирми, предоставящи услуги за повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти.

Проучването и обобщението, направено на негова база и включено в доклада, ясно показва, че макар ключовите компетентности вече да са застъпени в подзаконовата нормативна рамка и в учебните програми⁹, липсата на ясни цели, обвързващи преподаване и ключови компетентности, както и на план за тяхното включване на практика в учебния процес, водят след себе си и очакван резултат – неразбиране от страна на учителите до каква промяна води присъствието на компетентностния подход в учебните програми, а от страна на ученици и родители – невъзможност да се забележи позитивна промяна, дори на базово ниво като работата в екип, придобиване на основни социални и граждански компетентности и други. Изключение прави единствено дигиталната компетентност, която и за учители и ученици изглежда все по-засегната в учебния процес, дори понякога преекспонирана до степен, в която това е първата, а понякога и единствена асоциация, която се прави с ключови компетентности или умения на 21-ви век.

Направените изводи могат да бъдат обобщени с това, че остава усещане за липса на управленска визия за придобиването на ключови компетентности, както и на холистичен подход при тяхното включване **на практика** в учебния процес. Това води до ниска ефективност или пълно отсъствие на **целенасочено**¹⁰ развитие на компетентностите. Същевременно, повече или по-малко цялата отговорност¹¹ е „спусната“ върху учителите, но без да са им дадени почти никакви отправни точки и/или допълнителни стимули.

Въпреки тази неособено позитивна оценка, е важно да се подчертае наличието на голяма част от нужната нормативна база. В следващите редове накратко ще посочим част от основните групи несъвършенства, касаещи придобиването на ключови компетентности, описани подробно в Проучването, като се спираме именно на тези, чието преодоляване би

⁹ Към края на 2019 г. не всички “нови” учебни програми, включващи в себе си придобиване на ключови компетентности, са влезли в сила.

¹⁰ Ключова е думата “целенасочено”. Учителите посочват, че те се опитват да развият уменията на учениците да “мислят” или толерантност и др., но тук трудно се откроява кои компетентности се имат предвид, което води и до невъзможност за проследяване на текущо състояние и напредък.

¹¹ Доколкото можем да говорим за отговорност при липсата на ясни очаквания към учители и преподаване, що се касае до ключови компетентности.

довело до по-ефективен процес на придобиване и фокусиране върху ключовите компетентности от страна на ученици и учители.

Липса на очаквани резултати и конкретни цели, свързани с придобиването на Ключови компетентности.

Наредбата за общообразователната подготовка в най-голяма степен нормира мястото на ключовите компетентности в учебния процес. Според чл. 2 общообразователната подготовка „обхваща“ деветте групи ключови компетентности, а чл. 3 допълва, че общообразователната подготовка (вкл. ключовите компетентности) се осъществява чрез “изучаването“ на учебните предмети, което отговаря на философията за развиване на ключовите компетентности “интегрирано“, чрез тяхното включване в нормалния учебен процес, а не като отделно съдържание. Тук обаче не се определят очаквани резултати от развиването на деветте групи ключови компетентности към края на всеки клас или етап. Така липсва ясна представа за това какво следва да могат да правят учениците, придобили социална и гражданска компетентности в V клас например. Този пропуск се пренася и в самите учебни програми по класове. Те имат за цел да конкретизират компетентностите на учениците като очаквани резултати при завършване на съответния клас. „(2) Учебните програми по ал. 1 определят целите на обучението, учебното съдържание и резултатите от обучението за съответния общообразователен учебен предмет в съответния клас.“, т.е. ролята на учебните програми е определянето на очаквания за резултатите от обучението по дадения учебен предмет, което не изключва деветте ключови компетентности, посочени в ЗПУО, но и не поставя фокус върху тях, нито пък определя мащаба, в който трябва да бъдат засегнати.

Национални външни оценявания (НВО) и държавни зрелостни изпити (ДЗИ)

Влиянието на НВО и матури по отношение на развитието на ключови компетентности може да бъде разгледано в два аспекта: формат на НВО и фиксиране върху резултатите от НВО.

Формат на НВО

Според МОН измерването на придобити компетентности трябва да се случи поне частично чрез вече стартирания процес на промяна във формата на НВО и ДЗИ. Частично, защото се

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 “Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците”, финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

касае оценяването на компетентностите по български език и математика и по желание за X клас за чужд език и ИТ. Дори и да приемем, че тестовете действително са направени така, че да измерват ефективно функционалната грамотност по български език и математика, измерването на само две от всички девет ключови компетентности показва, че като формат и съдържание националните външни оценявания и държавните зрелостни изпити тепърва би следвало да бъдат доразвити така, че да измерват постиженията на учениците по отношение на придобитите от тях ключови компетентности. Разбира се, това би било изключително трудно при липсата на ясни очаквани резултати от обучението, насочени към компетентностите.

Фиксиране върху резултатите от НВО

Ситуацията тук може най-добре да бъде описана чрез част от цитат на един от интервюираните от нас учители:

„Всичко тръгва от крайната цел. Когато крайната цел е да се явиш на изпит, то ученикът учи за изпит, не учи за това да си създаде умения или някакви нови подходи за възприемане на света и мисленето. Поради тази причина основната насоченост на учениците е да наизустяват и да възпроизвеждат онова, което им е предложено. Изходът на нашата образователна система в IV, в VII и в XII клас е явяване на изпит, който е с възпроизвеждащ механизъм.“

– Учител

Дори и да започне да измерва компетентности/умения (което несъмнено би отнело немалко техническо време, поради спецификата в организацията на подобен вид национално оценяване), към днешна дата НВО са се превърнали в единствената достъпна за широката публика оценка за качеството на предлаганото образование. Като такава, доброто представяне на НВО започва да става все по-важна цел за ученици, родители и учители. Едно такова прекалено фокусиране обаче, заедно със съпътстващия стрес, води до това, че заинтересованите страни влагат все повече време и усилия именно в подготовката за предстоящия на края на годината изпит. Така часовете за упражнения на учителя се съсредоточават приоритетно върху подготовка за НВО, а ученици се готвят основно за НВО

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

и особено за ДЗИ. Това са часове, които се прекарват в частни уроци за по-добро справяне с конкретните изпитни формати, а биха могли да се оползотворят с извънкласни дейности. Извън фокуса остават резултатите, постигнати от учителите при преодоляването на обучителни трудности на учениците, създаването на приобщаваща среда и условия за работа в екип в класа, развиване на критическото мислене на учениците и гражданското им самосъзнание, презентационните им умения и много други. Разбира се това не е локален български проблем, а проблем на образователната система изобщо, но се правят различни опити за преодоляването му.

Ключовите компетентности в учебните програми

Учебните програми, макар и „нови“, все още поставят най-силен фокус върху развитието на предметното знание. Очакванията за придобиване на умения, доколкото присъстват, са ограничени до базисни умения (ниските нива по таксономията на Блум), а очаквания за развитие на отношения изцяло липсват. Ключовите компетентности са непълно засегнати, а дадените примерни дейности за тяхното развитие са малко и фрагментирани. Те не дават отговор на въпроса как биха изглеждали урок или класна стая, в която се набляга върху формирането на компетентности. В допълнение, макар да се наблюдават препоръки за повече упражнения, програмите остават натоварени и часовете за практически дейности често биват употребени за вземане на нов материал, подготовка за НВО или компенсиране на извънредни неучебни дни.

Тук, както и в Наредбата за общообразователната подготовка, се наблюдава и разминаване с философията на Европейската референтна рамка за ключови компетентности, което не бива да бъде пренебрегвано. Що се касае до развитието им в училище, ключовите компетентности са междупредметни, следователно могат да бъдат развивани във всички учебни предмети и училищни дейности. Посланието, че дадена компетентност, да речем математическа, може да бъде развивана в часовете по математика и физика, но не и в тези по английски език например, е неправилно и ограничаващо. За съжаление наблюдаваме именно тази идея, залегнала в дизайна на Наредбата за общообразователната подготовка, както и в самите програми. Там всеки предмет бива обвързан с определена комбинация от ключови компетентности. Безспорно някои учебни предмети биха имали по-голяма роля за развитието на дадена компетентност, но това не трябва да води до „орязване“ на

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

възможности и използването на подходящи педагогически ситуации за създаването на междупредметни връзки и включването на компетентностите в различен контекст.

Продължаваща квалификация и ключови компетентности

Начинът, по който ключовите компетентности намират място в подзаконовата нормативна уредба, е определящ за качеството на тяхното приложение в класната стая. Въпреки това, основният фактор, който може да гарантира, че учениците придобиват ключови компетентности в училище, е подготовката и работата на учителя¹². Ето защо докладът разглежда в дълбочина дали и доколко системата за продължаваща квалификация на педагогически специалисти предлага ефективни възможности за тях да развиват уменията си да преподават ключови компетентности. Проучването ни установи, че нито стратегическите документи, свързани с училищното образование и с развитието на педагогическите кадри, нито ЗПУО и наредбите поставят фокус върху подготовката на учителите да развиват ключови компетентности у учениците си. Единствено изключение е изискване, заложено в професионалния профил на учител (Наредба №15), където се посочва, че учителят следва да прилага компетентностния подход в работата си, както и той самия да притежава определени компетентности¹³, донякъде сходни с ключовите компетентности¹⁴. Като цяло обаче системата за продължаваща квалификация на учителите не поставя акцент върху това толкова важно умение. Липсва и механизъм за оценка на качеството на одобрените обучителни програми, а самата система не успява да гарантира тяхната ефективност.

Други инструменти за подкрепа на учителите

Без наличието на ясни очаквания към учителите за развитие на ключови компетентности, без фокусирана продължаваща квалификация по темата и с достъп единствено до единичните примери, посочени в учебните програми, учителите остават без никакви

¹² "Най-успешните интервенции за подобряване на ученето на учениците зависят от учителите..., успешния учител може да направи голяма промяна в това как учениците учат", стр.7, "Successful teachers, successful students: recruiting and supporting society's most crucial profession", World bank

¹³ Под въпрос остава обаче как ключовите компетентности на учителите са развиват и измерват в самите университети и доколко компетентности подход се прилага във висшите учебни заведения – проблематика, която няма да бъде разглеждана тук.

¹⁴ Наредба № 15, Приложение № 2 към чл. 42, ал. 2, т. 1

практически насоки, инструменти и методическа подкрепа за прилагане на чл. 77 от ЗПУО. В Европейската референтна рамка за ключовите компетентности има по-обстойно описание какви умения включва всяка компетентност, но в нито един документ не се реферира към факта, че ключовите компетентности от ЗПУО са същите, които са изведени от Съвета на ЕС и Европейския парламент. В тази ситуация, няма как да очакваме учителите сами да изградят учебна среда и ситуации, които да включват и/или да се концентрират около компетентностния подход.

3.2. Резултати от проучването сред целеви групи

За целите на текущото проучване бяха проведени четири дълбочинни интервюта с представители на заинтересованите страни. Въпросите към респондентите бяха насочени не толкова към корените на съществуващите проблеми, колкото към възможностите за прилагане на една или друга алтернатива на управленско действие. В рамките на интервютата не се наблюдава изразен противовес на тезите, като различия в позициите на интервюираните са налични по отношение на отделни детайли, както и евентуалната ефективност на едно или друго действие. Това до голяма степен може да бъде отдадено на факта, че и четиримата интервюирани са много близки до практиката. Гледната им точка изисква бързо преодоляване на срещаните предизвикателства без значение отпора, с който може да бъде посрещната една или друга реформа на системно ниво или от определена заинтересована страна, разполагащата с влияние върху процеса на вземане на решения. Нуждата от компетентностен подход е ясно изразена и в четирите интервюта, както и разбирането, че системата се променя с твърде бавни темпове в среда, която се движи бързо, а забавянето е загуба за цялото ни общество.

„Това, което е много притеснително за мен е фактът, че в България не се говори за развитие на технологии и за влиянието, което те оказват върху индустриите. За последните няколко месеца на поне 5-6 конференции и семинари направих презентации, ... за развитието на технологиите и влиянието им върху образованието. Там показвам една картинка на индустриален робот във фабрика на Тойота и реакцията, особено на учителите е „Ама то това е в Япония“. Българската образователна система е остров във времето и пространството, който нищо не го засяга.

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Ние тук си учим Ботев и това е. Светът се променя, но той е в Япония. Това е много сериозен проблем.“

–Представител на гражданския сектор

Така, за никого от интервюираните въпросът не е трябва ли да има нововъведения, а какво и как трябва да бъде направено, за да има реална положителна промяна в процеса на преподаване и учене. В следващите редове ще се опитаме да обобщим, някои от основните тези, изразени от респондентите по време на интервютата.

Външно оценяване на резултатите от образованието

„Безспорно акцентът е НВО. Цялото учебно съдържание, през което преминаваме е именно през фокус, пречупен през НВО.“

–Учител

Външното оценяване е своеобразен „изход“ от един етап на учебната система и „вход“ към следващия. Като такова, то се е превърнало и в единствен показател на национално ниво, който може да сравни резултатите между училищата, независимо дали измереното от НВО и ДЗИ е обективно, обхваща всички реалности за дадено училище или пропуска важни умения и нагласи, придобити в процеса на учене.

„Ето, ако напишете в Google топ 100 училища, няма да излезе нашето, макар че според нас по някои критерии сме в топ.“

–Директор

Подобни класации¹⁵ се следят от повечето педагози и от немалко родители, което им придава значение, надхвърлящо първоначалните цели на това резултатите от учебната система да се замерват външно. Поради този фокус върху резултатите от НВО и желанието на всяко училище, респективно учител, да се представи по възможно най-добрия начин,

¹⁵ Пример за подреждане на българските училища от 2019г.: <https://bit.ly/2LZhr2J>. Класацията е неофициална, изцяло базирана на резултати на ДЗИ, но подобни „състезания“ между училищата се следят с интерес от различни заинтересовани страни.

респондентите ни споделят идеята, че промяната във формата на оценяване ще има значителен и сравнително по-бърз ефект, в сравнение с други мерки.

От споделеното с нас могат да се разгледат няколко основни концепции:

НВО не мери това, което трябва да мери

МОН направи множество заявки, че НВО търпи и ще продължава да търпи подобрения с оглед включването на въпроси, замерващи не само знанията, но и уменията и компетентностите на учениците. Въпреки това работещите „на терен“ остават с впечатлението, че форматът изисква по-скоро възпроизвеждане на знания, а не анализ, оценка на факти/мнения и пр. Така, освен ключовите компетентности, много други важни цели и продукти от образованието остават извън фокуса на оценяване. **Преминаването към тестове и формати, които на концептуално ниво се доближават повече до PISA и по-малко до това, което сме свикнали да виждаме е едно от възможните решения:**

„Но да, това е единственият вариант да се прецизира този тест: през меренето на предметно знание да се мерят и умения и също така много важно – и нагласи, формирани не от училищното съдържание, а от качеството на живот. Голяма част от това, което се случва в училище извън това, че си научил един урок, те формира като личност, като мотивация, като начин, по който се свързваш с другите хора, дори ако искате дисциплината ти на работа.“

–Експерт от гражданския сектор

Твърде голяма част от предметното знание остава извън външните оценявания

Външните оценявания измерват основно знанията на учениците по БЕЛ и математика. Ако вземем за пример 7 клас, в който заедно със ЗИП има над 1000 учебни часа, само малко повече от 300 са по предмети, подлежащи на външна оценка. Така се създават условия за сериозен дисбаланс при приоритизирането на учебните области и донякъде опасения за, било то и несъзнателно, negliжиране на науките и други предмети. По темата и в момента текат дискусии: „Съюзът на работодателите в системата на народната просвета предлага

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

въвеждане на втора матура по предмет по избор в 7-и клас вместо сегашния изпит по математика.¹⁶, **но предложенията, които чухме по време на интервютата по-скоро бяха свързани с увеличаване броя на предметите, по които се провежда външно оценяване или окрупняване на изпитите в учебни области – хуманитарни предмети, науки и пр.**

„Примерно от 1-ви до 12-ти клас установявам, че децата нито един път не са измервани какви умения имат по физика, по химия, по биология, по природни науки, по хуманитарните науки. Ние измерваме само 2 предмета и тормозим само 2 типа учители – математиците и преподавателите по БЕЛ. В тези развити страни, например в Швеция, в 6-ти, в 9-ти, в 12-ти клас се измерват точно тези умения - по науки, хуманитарни науки и т.н.“

–Директор

Тестът, колкото и добър да е той, не може да измери всички резултати от обучението

Дали всички тези компетентности подлежат на оценяване през НВО и ДЗИ? По-вероятно не. Съществуват различни възможности за автентично оценяване, които да могат да разгледат дори умения и компетентности като работата в екип, граждански компетентности и др. Например част от външното оценяване може да включва самостоятелни или групови „проекти“ на ученици, чрез които да се „допълни картината“ спрямо пропуснатите в националните тестове компетентности. Това би насърчило самите учители и училищата да провеждат повече такива оценявания и през учебната година и да поставят по-сериозен фокус върху формирането на ключови компетентности като цяло.

„За мен уменията се мерят най-добре през практически задачи. Ако много бакалавърски и магистърски програми завършват с писмен проект или дипломна работа, тогава защо да не си помечтаем завършването на средното образование също да е съпроводено от проект, който да демонстрира категоричното владение на голяма част от уменията на 21 век. Въпреки субективните особености и зависимостта от средата и контекста, които затрудняват обективната му оценка, това е формат, който много по-адекватно от всякакви тестове би измерил умения..., проектно базираното обучение е посока, в която МОН има още много да

¹⁶ <https://www.dnes.bg/obrazovanie/2019/07/02/vmesto-izpit-po-matematika-matura-po-izbor-v-7-i-klas.415132>

работи. Но пък колкото повече свикват учителите да работят с проекти, толкова повече ще се доближават до идеята, че проектът може да бъде и крайна цел.“

–Представител на обучителна фирма

Наблюдава се съществена нужда от отправни точки и допълнителни материали за развитието на ключовите компетентности

Нашите респонденти потвърждават, че нуждата от ключовите компетентности в образованието е ясна и дори учителите отбелязват, че компетентностният подход прави уроците по-интересни и мотивира учениците. Как точно изглеждат компетентностите в училище и какво можем да очакваме от учениците обаче не е ясно прецизирано. Очакванията на Министерството и обществото учениците да притежават умения и компетентности, но без самите учители да са допълнително подкрепени за това е най-малкото непродуктивно. Положително развитие според интервюираните е създаването на документ, който да посочва какви са целите на образованието, развиващо ключовите компетентности на учениците или да дава отговор на този въпрос в учебните програми, където те вече са включени:

„...учителите се нуждаят от нещо такова. Проблемът с negliжирането на компетентностите в училище идва от там, че самите учители не са подготвени за това нещо. Те нямат практическата подготовка. Те нямат визията за това как изглежда ученикът, който притежава такива компетентности. Това е поради простата причина, че голяма част от учителите са от друго поколение, учила са в друго поколение и имат различни нагласи. Не казвам, че са виновни за това, а че не са подготвени. Те самите не си го представят. Няма как да го приложиш в класната стая, ако не можеш да си го представи.“

–Учител

Разбира се това поставя резонния въпрос доколко наличието на една нова рамка с очаквания може да доведе до разрешаването на толкова комплексна проблематика.

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

„Според мен да се дадат очакваните резултати за очакваните КК не е кой знае колко трудно, но не мисля, че кой знае колко ще подобри нещата. Аз твърдо вярвам, че не е важно толкова какво, а как.“

–Директор

Част от отговора на въпроса „как“ би следвало да бъде **на учителите да се осигури достъп до различни ресурси (заснети уроци, задачи, стратегии за развитие, уебинари и пр.)**, създадени или финансирани от образователната администрация.

„Не можете да очаквате – един учител има 5 часа и за 5-те часа да се подготви с някакви материали. Той няма физическото време. Затова трябва да се създаде платформа (МОН го говори от много години, най-после да го направи, но то е свързано и с пари). Да направи платформа с такива материали, които да развиват компетентностите. Примерно по математика трябва да има задачи от приложната математика. Примерно влизаеш в 5-ти клас и ти трябвават практически задачи от уравнения от първа степен. Намираш си и в зависимост от това колко ти знаят децата, им даваш такава задача. Намираш ги такива с диаграми, схеми и т.н.“

–Директор

Качеството на системата за продължаваща квалификация следва да се подобри

Администрацията поставя високи очаквания върху продължаващата квалификация на педагогическите специалисти като един от основните способи, по който системата да се пригоди към променящите се условия и новите изисквания на средата. Подобни са и очакванията на самите педагози, които са скептични към това, доколко промяната в подхода на преподаване може да дойде единствено чрез административни изисквания или споделяне на добри практики, материали и онлайн платформи:

*„Платформите са хубаво нещо, когато си минал през обучение, откъдето може да си вземеш идеи. Платформата би била едно продължение на това нещо, **но практическото обучение би им дало (на учителите) онзи начален тласък.** Защото когато учителят влезе в платформата и се чуди как да го направи това, то в практическата част на обучението той би*

намерил веднага отговор на този въпрос и след това естествено би му било по-лесно.“

–Учител

Реалността невинаги отговаря на тези очаквания. Запитаните педагози във всички интервюта определят своя опит с обученията, в които са участвали, като силно вариращ и могат да дадат както положителни, така и отрицателни примери за добавената стойност от своите участия. За създаването на препоръки насочихме вниманието на нашите четирима респонденти към възможностите за това да се мотивират допълнително учителите да избират обучения, свързани с ключовите компетентности. Според тях тази мотивация може да дойде единствено чрез непреки мерки (някои вече посочени), чрез които компетентностния подход да се изведе на преден план в учебния процес. Респондентите определят допълнителните външни мотиватори (напр. допълнителни кредити и/или допълнително финансиране на обученията, свързани с компетентностите) като по-скоро нежелателни с аргументите, че ще „изкривят пазара“ и биха имали неблагоприятен ефект в дългосрочен план, дори и първоначално да насочат учителите към обученията за развиване на компетентности.

Все пак респондентите ни идентифицират нуждата от увеличаване на ефективността от настоящия модел за квалификация, което индиректно би подобрило и резултатите по отношение на разглежданата от нас тема. Тези възгледи могат да бъдат събрани в две групи.

Нужда от повече информация за качеството на предлаганите обучения

„Информационен регистър на одобрените програми за квалификация“ съдържа 3807 програми, предлагани от 206 организации. Единствения начин за филтрирането им е по отношение на:

- продължителност на обучението (16-64 часа)
- брой кредити (1-3 кредита)
- форми на обучението (присъствена, дистанционна)
- начини на завършване на обучението (защита на проект, тест, презентация)

Голямото разнообразие от обучителни организации и още по-голямото разнообразие от обучители, множеството теми, както и ограничената информация, достъпна в платформата,

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

правят избора на обучение изключителен труден. Въпреки че се предполага, че пазарът на обучителни програми работи на пазарен принцип, то липсата на достатъчно информация по отношение на качеството и съответно съотношението цена/качество на обучителните програми, прави вземането на истински пазарни решения невъзможно. В резултат педагозите често се оказват в ситуации, в които не получават това, „за което са платили“ и очакват. Включването в платформата на механизъм за даване на оценка на обучителните програми, която да дава възможност за публикуването на общодостъпна обратна връзка по отношение на обучителните организации и самите обучители, е нещо, което поне на теория, би разрешило този проблем. На практика отново биха били възможни манипулации, но колкото по-дълго се натрупва информация по подобен начин, толкова по-обективна ще става тя:

„Нито едно от формално заложените изисквания към организацията не може да замести личните впечатления от поредица тренинги. Тук отново се промъква големият въпрос за възможността за корупционни практики, за това в шепя хора да се концентрира толкова власт и т.н. Каквито и други механизми да се използват обаче, те биха били все по-формални.“

–Представител на обучителна фирма

Цялостен преглед на системата за допълнителна квалификация

Без да се опитваме да дадем оценка на система за продължаваща квалификация и без да negliжираме залегналите в нея свободен избор и демократичност, то много от респондентите ни я асоциират с „борба за кредити“. В Наредба № 15 от 22 юли 2019 г. се посочват 3 метода, по които учителите могат да получат кредити, като най-предпочитаният от тях е чрез: „участие в обучение с продължителност 16 академични часа, от които не по-малко от 8 академични часа са присъствени“. В повечето случаи учителите и обучителните организации се придържат именно към този минимален откъм продължителност вариант от 8 присъствени часа и 8 часа за работа по задание¹⁷. Тук можем да допуснем различни хипотези, че това позволява учителите да обхванат широк кръг от теми или пък, че по този начин им се пречи да се задълбочат и да се развиват дългосрочно в определена насока. В

¹⁷ Посочените изводи са на база 16-те проведени интервюта. От решение по ЗДОИ № 94-939/22.03.2019г., става ясно, че към посочения момент МОН не събира информация относно това колко учители, колко кредити и по какъв начин са придобили.

действителност обаче системата не създава достатъчно обективна информация, за да се направят подобни изводи. Това, съчетано с липсата на проследимост дали и доколко придобитите от учителите нови знания и умения са приложими и дали се прилагат на практика, създава ситуация, в която никоя от заинтересованите страни не може да бъде сигурна в добавената стойност, която обучението и съпътстващите ги кредити създават. За самите ползватели е още по-резонен въпросът защо са нужни кредити, какви са ползите и има ли по-ефективни възможности за развитие на педагозите.

Заклучение

Основен въпрос остава „как“ или по-скоро кои са мерките, които биха допринесли всички ученици да придобиват ключови компетентности в училище. За да отговорим правилно, имаме нужда от допълнителни данни за взимането на информирани решения. Освен това отделените една от друга промени, без да са обединени от обща визия, има опасност да се размият във времето или дори „каквото и да бъде заложено на ниво нормативна уредба, в един момент то може да бъде интерпретирано и приложено по начин, който не обслужва основните цели.“, както посочва един от респондентите. За разрешаването на системни проблеми трябва да се търси системен подход. Важно е да посочим и че респондентите залагат почти еднаква важност върху начина, по-който се комуникират реформите, колкото и върху самите реформи:

„Как ще стигне тази рамка до учителите? На практика в момента в компетентностната карта на учителя има споменати немалко умения. В учебните програми така, както са публикувани от МОН също има умения, независимо, че не са експлицитно посочени като такива. Същевременно те не се разпознават като умения от учителите и те не могат да си представят как това се случва на практика. Големият въпрос е как се случват нещата на практика.“

–Представител на обучителна фирма

За да достигнат посланията до практиката, трябва да се ползват различни канали. Обученията определено са един от тях, но не трябва да се ограничаваме само до това:

„Тенденцията е всички новости да се приемат на нож, не зная защо е така. Необходима е масирана информационна кампания, насочена към директори,

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

учители и родители за компетентностите. Конференциите, които се случват по този повод са чудесно начало, но те все още се посещават от твърде ограничен кръг учители. Трябва да е нещо, което се случва на място, постоянно, напоително, няколко години подред, за да дойде на дневен в главите на учителите и да предшества или да се случва паралелно с въвеждането на рамката на макрониво.“

–Представител на обучителна фирма

Не на последно място, ако приемем, че правилният алгоритъм на реформа, е промяна в административните текстове, придружена със засилена комуникация, обучения и материали, които могат да се прилагат директно в практиката, то отворен остава въпросът **къде е ролята на методическата подкрепа от страна на РУО и какви са другите възможности в тази насока.**

3.3. Групиране на микропроблемите

Вследствие на направения преглед можем да изведем следните групи проблеми:

Проблем 1: Липса на нормативна “инфраструктура“ във връзка с включването на ключовите компетентности в общообразователната подготовка

Настоящата подзаконова нормативна уредба, определяща обучението на учениците в училище, е белязана от редица недостатъци, свързани с включване на ключовите компетентности в общообразователната подготовка като:

- Липсата на ясни, разбираеми и съдържателни дефиниции на всяка една компетентност.
- Отсъствието на очаквани резултати от обучението на учениците, свързани с придобиването на ключови компетентности. Това прави невъзможно за учителя да си “представи” какво трябва да може, да знае и да прави един петокласник, за да демонстрира предприемачество и инициативност или дигитална грамотност например.

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 “Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците”, финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

- Ключовите компетентности са по-ясно обвързани с близките до тях учебни предмети. Това създава впечатлението, че определени компетентности могат и е подходящо да бъдат развивани чрез конкретни учебни предмети, а не чрез всички, каквато е идеята на Европейската референтна рамка за ключови компетентности.

Проблем 2: Инструментите за национално оценяване на резултатите от обучението на учениците не измерват ключови компетентности.

Проблем 3: Липсват материали, ресурси и друг тип подкрепа за учителите да развиват ефективно ключови компетентности у учениците.

Проблем 4: Системата за продължаваща квалификация не предлага достатъчно възможности за надграждане на подготовката на учителите да преподават ключови компетентности у учениците. Липсва механизъм за оценяване и гарантиране на качеството на обучителните програми за повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти.

4. Избор на критерии за оценка

Ефективност

Най-значимият критерий за настоящия анализ е ефективността, или това дали избраната алтернатива постига желан резултат – увеличаване на дела на учениците, които придобиват ключови компетентности в училище.

Политическа жизнеспособност

През последните години сме свидетели на активен, понякога дори “бурен“ обществен дебат по отношение на реформите в образованието. Отделните заинтересовани страни заемат различни позиции относно предлагани конкретни политики или мерки. Немалко са случаите, когато определена политика или мярка отпада или не се предприема заради

www.eufunds.bg

.....
Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 “Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците”, финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

несъгласие от страна на част от заинтересованите страни. Ето защо в настоящия анализ ще оценим алтернативите и по критерий политическа жизнеспособност. Той оценява степента на потенциалната подкрепа или отхвърляне, които дадена политика или мярка би предизвикала сред заинтересованите страни и властовите групи¹⁸. С други думи този критерий показва доколко приемлива или неприемлива би била една алтернатива и доколко тя кореспондира с ценностите и отговаря на очакванията на всички засегнати и ангажирани с разрешаването на проблема. За оценката на алтернативите по този критерий ще използваме метода PRINCE¹⁹.

Административна оперативност

Чрез критерия административна оперативност се оценява доколко предлаганата политика или мярка може да бъде реализирана от административна гледна точка. Той показва доколко е налице необходимият административен капацитет за гарантиране на ефективното изпълнение на предложената алтернатива.

Бездействие

Алтернативата на бездействието²⁰ предполага да не се предприема ново действие, а целенасочено да се запази статуквото и мерките, които вече са били предприети. Бездействието не означава липса на действие или инертност, а мотивиран отказ от предприемане на нови стъпки и запазване на вече опериращи процеси и решения.

5. Формулиране на алтернативи

Проблем 1: Липса на нормативна „инфраструктура“ във връзка с включването на ключовите компетентности в общообразователната подготовка

Алтернатива 1.1. Бездействие

¹⁸ Т. Танев, „Анализ на публични политики“, изд. Военно издателство, 2008 г.

¹⁹ Т. Танев, „Анализ на публични политики“, изд. Военно издателство, 2008 г.

²⁰ Детайлна информация за същността на алтернативата бездействие дава Т. Танев в своя труд „Анализ на публични политики“, изд. Военно издателство, 2008 г.

Ключовите компетентности вече са включени в Закона за предучилищно и училищно образование (ЗПУО) и Наредбата за общообразователната подготовка, както и са допълнително разгърнати в учебните програми по предмети. Без да се предприемат допълнителни действия, ключовите компетентности вече са част от образователния контекст. Не без основание може да се спори, че все още не са влезли в сила всички нови учебни програми, затова е твърде рано да се търсят резултати. Така, при запазване на сегашната им роля, учителите все по-често ще започват да се обръщат към предложената в ЗПУО концепция за ключови компетентности, както и към предложените в програмите насоки. От една страна този процес ще е по-скоро предизвикан от новите реалности, отколкото от административните текстове, а от друга – учителите сами ще се убедят, че това, което намират, не е достатъчно и тепърва ще започнат да търсят допълнителни източници. Този процес вече се случва, тъй като някои учители вече са част от различни професионални общности и мрежи, национални или международни, които работят за прилагането на компетентностния модел, независимо от действията на държавната администрация и политиките.

Системата обаче остава без обща визия за очакваните резултати от развитието на ключовите компетентности. Въпреки че можем да очакваме положително развитие, то ще се забави във времето и поради липсата на конкретни измерими крайни цели резултатите ще варират дори между училища със сходен профил.

„Тъй като съвременният ученик в някои отношения е доста по-компетентен²¹ от учителите си и от това, което изисква от него образователната система, се получава някакъв когнитивен дисонанс между институцията и неговите компетентности.“

–Учител

Алтернатива 1.2. Създаване на „учебна рамка“ (Curriculum Framework)

Учебна рамка е основна концепция в образованието, ориентирано към резултати. В нея ясно се дефинират резултатите, които всички ученици трябва да постигнат или в случая на ключовите компетентности - знанията, уменията и отношения, които трябва да са развили

²¹ Коментарът касае Ключовите компетентности за учене през целия живот на учениците.

учениците при завършването на образованието си или на съответния етап. Неизменна част от очакваните резултати са и методите, по които те биха били измерени.

Създаването на такъв документ ще нарисова много по-ясна, макар и не напълно завършена, картина за това какво знае и и умее да прави един ученик, придобил ключовите компетентности, изброени в ЗПУО. Оформянето на учебна рамка също така ще направи възможна широка дискусия за това какви са реалистичните очаквания, които можем да имаме към училищата, що се касае развитието на компетентностите, както и какви са адекватните методи за тяхното холистично оценяване.

Такава стъпка се оценява положително от всички наши респонденти, но те ясно посочват и слабостите на подобен подход:

„Такава рамка би била чудесна, но сама по себе си не би могла да гарантира, че учителите реално ще развиват ключови компетентности.“

–Представител на обучителна фирма

„Би имало положителен ефект, въпросът е на ниво имплементация, кой ще направи това. Понеже имам някои наблюдения как се правят ДОС-овете, ако ще се прави по същия начин, то по-скоро не бих казала, че ще има някаква добавена стойност.“

–Експерт от гражданския сектор

Алтернатива 1.3. Обединяване на учебните предмети в учебни области

Това е актуална и позната тема за българското образование. Тя предвижда обединяването на повече близки по същност предмети в една област. Така например учебни предмети като физика, химия и биология биха могли да бъдат обединени в област „Природни науки“, докато музика и изобразително изкуство могат да формират област „Изкуства“. Съществуват редица възможности за консолидиране на учебни предмети в една област. До VI клас да речем се изучава предметът човекът и природата, който включва в себе си физика, химия и биология и дори елементи на география. Обединяването на повече предмети в една област и запазването на това разделение и в част от гимназиалния етап ще позволи учениците да осъзнаят връзките между отделните предмети. Този подход ще

www.eufunds.bg

.....
Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

послужи и като естествен трансфер на знания и умения от една дисциплина в друга, което стои в основата на придобиването на някои от ключовите компетентности. В допълнение, това би дало възможност на учениците да работят по интердисциплинарни проекти, които са по-близки до реалния живот и казусите, срещани на работното място. Това разбира се ще изисква промени на различни нива:

- при подготовката на учителите още от студентската скамейка;
- промяна на учебните програми, дори и на съществуващите. Ако се върнем към примера с човекът и природата, то в него дисциплините не се изучават съвместно, а са разделени в отделни дялове, като едва в края на учебната година, тоест на твърде късен етап, се представя концепцията за единство на природата;
- промяна в начините на оценяване и промяна на формата и съдържанието на външното оценяване и държавните зрелостни изпити;
- промяна на средата, в която се обучават учениците – преход от традиционна класна стая към приспособени за практическо и интердисциплинарно учене места;

„Едно от нещата, които могат да се направят, е нашето министерство коренно да промени младите кадри, които ще се включат в образованието. Това да бъдат преподаватели, подготвени за природни и хуманитарни науки, за да могат да правят връзката между предметите.“

–Директор

„Не съм сигурен и че ще имаме достатъчно учители, които са подготвени да реализират това нещо. Отново се връщам към проблема със застаряването на учителите и се опасявам, че много хора не биха могли да се адаптирам към такъв тип обучение.“

–Учител

Алтернатива 1.4. Преработване на настоящите учебни програми и ефективно адаптиране на ключовите компетентности в тях

Един от основните проблеми, посочени в проучването, е непълното, некачествено и на места нелогично включване на ключовите компетентности в учебните програми. То е по-

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

скоро формално и не дава отговор на основните въпроси – какво и как трябва да се промени в процеса на преподаване и учене.

Тази алтернатива предвижда учебните програми да бъдат преработени в няколко направления:

- създаване на структура, която посочва конкретните теми или дори уроци, в които могат да се включат един или друг аспект от ключовите компетентности (мапинг);
- посочване на конкретните знания, умения и отношения, които се очакват като резултат от учениците не само във връзка с изучаването на конкретния учебен предмет, но и от придобиването на свързаните ключови компетентности;
- наличието на препратки към външни материали, които максимално да улеснят учителите. Тези препратки не просто да дават възможност за промяна на подхода спрямо преподаването на учебния материал, а за оптимизация на цялостния процес преподаване–оценяване–учебна среда.

Проблем 2: Инструментите за национално оценяване на резултатите от обучението на учениците не измерват ключови компетентности.

Алтернатива 2.1. Увеличаване на броя на дисциплините, по които се държи НВО/ДЗИ

Много от изучаваните учебни предмети остават извън фокуса на НВО, а оттам – извън фокуса на образованието. Това е особено валидно за всички STEM²² дисциплини в гимназиален етап например. Добавянето на допълнителни НВО с хуманитарна насоченост (история, география) и по точните науки ще засили фокуса на образованието и към онези науки, които са определящи за формирането на ключови компетентности за успех в условията на 21-ви век. Това са дигиталната грамотност, граждански и социални компетентности, компетентности по природни науки и други. Това също ще смекчи прекаленото фокусиране върху учебните предмети, по които се предвиждат различни форми на външна оценка.

²² STEM – Science, Technology, Engineering and Mathematics (природни науки, технологии, инженерство и математика)

„Примерно от 1-ви до 12-ти клас установявам, че децата нито един път не са измервани какви умения имат по физика, по химия, по биология, по природни науки, по хуманитарните науки. Ние измерваме само два предмета и тормозим само два типа учители – математиците и преподавателите по БЕЛ.“

–Директор

„Безспорно акцентът е НВО. Цялото учебно съдържание, през което преминаваме, е именно през фокуса, пречупен през НВО. Дори аз като учител по история и география винаги гледам да структурирам учебните си часове така, че да отговарят на конкретните нужди на учениците, свързани с НВО. Да вярно е, че НВО ни е фокус в 7-ми клас. Вероятното същото важи за 12-ти и 10-ти клас.“

–Учител

Алтернатива 2.2. НВО и ДЗИ се адаптират така, че да измерват очакваните резултати от обучението на учениците (по примера на PISA)

НВО и ДЗИ се адаптират така, че да измерват все повече ключови компетентности и тяхното приложение в реалния живот за сметка на предметното знание. По примера на PISA това означава преход от тестови въпроси тип „Творбата на Гео Милев „Септември“ е създадена през периода”²³ и „Препишете изречението като преобразувате глаголната форма в страдателен залог” към въпроси, които изискват от учениците да извличат, интерпретират и използват информация от текстове, диаграми и модели²⁴.

„Самият формат на изпита ще предложи какво и по какъв начин ще преподават учителите. Много се подценява този факт. Форматът на изпитите ще накара учителите да преподават по този начин. Казвам го със съжаление, но това е истината и то не само в България – децата учат за изпити.“

²³ Из “МОДЕЛ НА НАЦИОНАЛНОТО ВЪНШНО ОЦЕНЯВАНЕ (НВО) ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА В X КЛАС ЗА УЧЕБНАТА 2019 – 2020 ГОДИНА”, публикуван на 05.09.2019 г. от МОН

²⁴ Примерен въпрос PISA, науки:

<http://www.oecd.org/pisa/PISA2015Questions/platform/index.html?user=&domain=SCI&unit=S623-RunningInHotWeather&lang=eng-ZZZ>

–Директор

Алтернатива 2.3. Въвеждане на алтернативни/допълващи формати на НВО и ДЗИ.

Тестовото отчитане на резултатите от образованието е само един от възможните варианти. Алтернатива на НВО и ДЗИ, или по-скоро тяхно допълнение, могат да бъдат различни видове “автентично оценяване“ – разработване на проект, курсова работа, защита на портфолио и др. Така учениците биха били поставени пред ситуация/проблем/задача, свързана с реалния живот и могат да приложат натрупани знания и умения за нейното разрешаване. Този тип оценяване по-задълбочено отразява и уменията на учениците за събиране, интерпретиране и анализиране на информация от множество източници, умения за работа в екип, управление на времето и самодисциплина.

„Изходът на нашата образователна система в 4-ти, в 7-ми и в 12-ти клас е явяване на изпит, който е с възпроизвеждащ механизъм. След като е такъв, то целта е да се научи нещо, което да се възпроизведе без да се вложи никакво критично мислене. Самите деца, ако им бъде поставена крайната цел, че трябва да работят екипно, да имат възможност да са критичномислещи, да общуват помежду си чрез представяне на най-различни проекти и презентации, то съвсем естествено е, че веднага биха се адаптирали към новия начин, който им се предлага.“

–Учител

Проблем 3: Липсват материали, ресурси и друг тип подкрепа за учителите да развиват ефективно ключови компетентности у учениците

Алтернатива 3.1. Създаване на уеб базирана платформа за учителите, с практически насоки, инструменти и методическа подкрепа за приложение на компетентностния подход в училище и за развитието на ключови компетентности. Платформата следва да се управлява и поддържа от МОН

Алтернативата предвижда МОН да разработи и поддържа уеб базирана платформа за практически насоки, ресурси и методическа подкрепа на учители за ефективно приложение на компетентностния подход в преподаването и за развитие на ключови компетентности у

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 “Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците”, финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

учениците. Платформата ще предлага информация и ресурси за разнообразни добри практики, инструменти и методически насоки, както и възможности за различни форми на взаимодействие между учители, ученици, родители, директори, местни компании, граждански организации и други представители на общността. Пример за ресурси:

- дефиниции и детайлно описани очаквани резултати от обучението на учениците, свързано с придобиването на ключови компетентности;
- описания на добри практики от различни класни стаи за приложение на компетентностния подход и за развитие на ключови компетентности у учениците;
- интервюта/статии с учители, които ефективно развиват ключови компетентности у учениците си;
- видеа със заснети примерни уроци по различни предмети;
- методически насоки за развитие на ключови компетентности по всеки учебен предмет/група от предмети;
- практически насоки и информативни ресурси за формирането на ключови компетентности чрез различни методи на преподаване: лекционен модел, 5-стъпков урок, Монтесори, сугестопедия и други;
- практически насоки и информативни ресурси за приложението на компетентностния подход чрез различни методи на ангажиране на учениците: лекция, игрова активност, симулация, решаване на казус, дискусия, дебат и други интерактивни методи;
- насоки и методическа подкрепа за планиране на уроци и оценяване на резултатите на учениците с фокус върху ключовите компетентности;
- Материали и информация за добри практики за реализиране на извънкласни учебни дейности;
- Ресурси с методическа подкрепа за приложение на компетентностния подход с фокус върху диференцираното преподаване.

„Не може да очаквате, че ако един учител има пет часа и за петте часа ще се подготви с някакви материали. Той няма физическото време. Затова трябва да се създаде платформа. МОН го говори от много години, най-после да го направи. То е свързано и с пари. Да направи платформа с такива материали, които да развиват компетентностите.“

–Директор

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

„Платформата е хубаво нещо, когато си минал през обучение. След това от там можеш да си вземеш идеи.“

–Учител

„Да, то и сега се случва. Например те могат да си споделят иновативни практики в един портал, който направихме. Пак ви казвам, проблемът е в прилагането на тези неща. През годините МОН е правил хиляди проекти за всякакви платформи.“

–Експерт от гражданския сектор

Алтернатива 3.2. Създаване на механизъм за държавно финансиране (управляван от МОН) на проекти/инициативи за разработването и поддържането на различни източници на информация – материали, ресурси и методическа подкрепа за учителите за развитието на ключови компетентности

Министерството на образованието и науката ще създаде и управлява механизъм за финансиране на проекти/инициативи за разработване, поддържане и популяризиране на добри практики, инструменти, ресурси и методическа подкрепа за педагогическите специалисти, свързани с развитието на ключови компетентности у учениците. Механизмът ще позволи на много участници в образователния процес – компании, граждански и синдикални организации – да разработват, актуализират и управляват различни уеб базирани платформи/източници на информация за ресурси и методическа подкрепа за учителите при формирането на ключови компетентности.

„За мен отговорът е в това да се създаде възможност повече и различни агенти да отговарят по различен начин на потребности на учителите от подкрепа при преподаването на компетентности. Така че аз съм по-скоро привърженик на идеята да има много места, от които да можеш да черпиш информация и идеи. Все повече и повече ресурси се появяват на български. Те са с различно качество и ползването им е повод да изпитаме уменията си за критическо мислене. Те решават проблеми по различен начин. Важният въпрос е какви да бъдат стимулите за развитието именно на тези по-малки

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

платформи, в които е концентрирана различен порядък експертиза. Министерството може спокойно и по линия на европейските фондове и чрез други източници на финансиране да вложи средства и да разчита, че до няколко години ще бъдат изградени платформи с определено съдържание.“

–Представител на обучителна фирма

Алтернатива 3.3. МОН да финансира регионалните управления по образованието на проектен принцип за събиране, разпространение и подкрепа на изпълнението на добри практики на областно ниво, свързани с развитието на ключови компетентности.

МОН ще създаде механизъм за финансиране на годишни или двугодишни проекти на регионалните управления на образованието да събират, разпространяват и подкрепят изпълнението на добри практики, свързани с развитието на ключови компетентности у учениците. Механизмът следва да бъде обвързан с предварителна оценка на експертизата и административния капацитет на РУО да осъществяват ефективно своите проекти, както и със система за междинна и последваща оценка на ефективността, която да дава сведения за областите за подобрене и да мониторира развитието и резултатите от проектите.

Проектите, които РУО биха могли да реализират, могат да включват разнообразни подходи за събиране, разпространение и подкрепа на приложението на добри практики. Целите на тези проекти могат да бъдат свързани със стимулирането на местните училищни общности да поставят силен фокус върху формирането на ключови компетентности у учениците, а педагогическите специалисти да надграждат уменията си и да прилагат и споделят под различни форми своите успешни практики. Наред с това чрез тези проекти могат пълноценно да се подкрепят директори, ментори на новопостъпили учители, представители на професионални училищни общности, които да ангажират цялата училищна общност в различни форми на взаимодействие, свързани с придобиването на ключови компетентности.

Понастоящем Правилникът за устройството и функциите на регионалните управления на образованието регламентира част от функциите на РУО, свързани с методическата подкрепа, да включват „организиране на обучения и споделяне на добри практики“. Интензитетът и качеството на тези дейности варира за различните регионални управления. В същото време досега не е бил поставян целенасочен фокус върху споделянето на добри

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

практики именно във връзка с развитието на ключови компетентности. Липсва и информация за ефективността на изпълнението на това задължение от страна на регионалните управления на образование.

Проблем 4: Системата за продължаваща квалификация не предлага достатъчно възможности за надграждане на подготовката на учителите да преподават ключови компетентности у учениците. Липсва механизъм за оценяване и гарантиране на качеството на обучителните програми за повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти.

Проблем 4.1. Липса на достатъчно възможности за надграждане на подготовката на учителите да преподават ключови компетентности.

Алтернатива 4.1.1. Бездействие

В контекста на разглеждания проблем при избор на алтернатива бездействие ще се запази настоящия формат на системата за професионалното развитие на педагогическите специалисти, т.е. няма да бъдат предприемани допълнителни мерки за стимулирането на учителите да избират обучения, свързани с развитието на ключови компетентности или за стимулиране на пазара (обучаващи организации) да предлагат повече такива обучения.

Алтернатива 4.1.2. Предлагат се положителни стимули за учителите да избират приоритетно да повишават квалификацията си по теми, свързани с развитието на ключови компетентности у учениците.

Тази алтернатива предполага МОН да предложи допълнителни положителни стимули на учителите, за да избират обучителни програми за повишаване на квалификацията, свързани с развитието на ключови компетентности.

Такива допълнителни стимули биха могли да бъдат:

- Предлагането на допълнителен кредит за избор на обучение или друга организационна форма на повишаване на квалификацията, свързана с прилагането на компетентностния подход в класната стая.

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

- Предлагане на допълнителни точки към оценката на атестацията на учителя за избор на обучение или друга организационна форма на повишаване на квалификацията, свързана с прилагането на компетентностния подход в класната стая.
- Добавяне на показател *Обучение в организационни форми за повишаване на квалификацията, свързани с надграждането на подготовката на учителя да развива ключови компетентности у учениците* към списъка с показателите за атестация на учителите (Приложение № 4 към чл. 24, ал. 1 Показатели за оценяване на резултатите от труда на педагогическите специалисти от Наредба № 4 за нормиране и заплащане на труда). Така учителите могат да получават допълнителни точки в рамките на допълнителното трудово възнаграждение за постигнати резултати от труда на педагогическите специалисти.

Алтернатива 4.1.3. Налагане на задължителен характер на обученията за учители, свързани с подготовка за формиране на ключови компетентности у учениците

Тази алтернатива предлага всички учители задължително да повишават квалификацията си във връзка с развитието на ключови компетентности у учениците най-малко веднъж на всеки две години. Учителите могат да избират конкретна ключова компетентност, инструмент или метод, който да съставлява тематичното ядро на обучителната програма. Директорът на училището, както и РУО проследяват и контролират изпълнението на това задължение. При неизпълнение на учителя и директора на училището биват наложени административни санкции от РУО.

Проблем 4.2. Липсва механизъм за оценяване и гарантиране качеството на обучителните програми за повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти.

Алтернатива 4.2.1. Бездействие

Системата в момента работи и най-вероятно ще продължи да работи и без допълнителни промени. Учителите ще продължат да посещават разнообразни обучения, предлагани от различни обучителни организации, без да имаме доказателства за това какво, доколко и как

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

са научили, евентуално и приложили в практиката. При тази ситуация остава въпросът каква е крайната цел на системата за повишаване на квалификацията на учителите, доколко тя е постигната и има ли добавената стойност за учителите, респективно за учениците и техните резултати. Продължават да съществуват положителни и отрицателни нагласи спрямо системата. Има данни за позитивни резултати, както и за липсата на резултати от обученията, но и в двата случая данните остават по-скоро субективни и неизмерени.

„Според мен грубо казано около 50% от учителите прилагат на практика наученото по време на обученията. Опитвала съм се да установя на какво се дължи това. Дължи се на мотивацията и желанието по начало да дойдат на обучение и на връзката им с темата. Колкото повече темата е била избрана от самия човек, толкова по-голяма е вероятността той да има истински интерес от това, което се случва там и да иска да го приложи. В нашата система все още нещата се случват не по желание, а по принуда.“

–Представител на обучителна фирма

Алтернатива 4.2.2. Въвежда се система за оценка и обратна връзка

Въвеждане на механизъм за даване на количествена и качествена оценка от страна на педагозите към обучителните организации и респективно учителите, с които са работили. Получената обратна връзка ще бъде видима за всички потребители в регистъра на обучителните програми. Това дава възможност на търсещите обучение да имат достъп до повече информация, която да им помогне да направят информиран избор спрямо техните нужди. Това поставя и самите обучители в условията на истинска конкуренция, в рамките на която потребителят има възможност да направи избор, основавайки се на концепцията за максимизиране на ползите.

Алтернатива 4.2.3. МОН инициира цялостна оценка на системата за продължаваща квалификация на педагогическите специалисти

Текущата система за продължаваща квалификация на педагогическите специалисти съществува от достатъчно дълго време. Тя дава разнообразни възможности за достъп до широк кръг от теми, обучения, както и до иновативни формати като „ИТ бизнесът

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

преподава“. Системата има своите привърженици, както и критици, като едни и същи фактори са виждани от различните ѝ ползватели и заинтересовани страни едновременно като положителни и отрицателни:

- задължителен характер на кредитите;
- достъп до множество теми и формати;
- отвореност на системата към частни и неправителствени организации, университети и пр.

От стартирането ѝ има натрупана достатъчно количествена информация, както и множество впечатления сред педагозите. Това позволява извършването на цялостна оценка на въздействието на системата за продължаваща квалификация на педагогическите специалисти. Тази оценка следва да предостави данни за краткосрочните и дългосрочни ефекти на системата, за цената на отделните ѝ елементи, както и да даде алтернативи на вече действащи части/механизми от системата, които имат потенциала да произведат по-добър ефект за по-малко средства. Една такава оценка е от съществено значение за преосмисляне ролята на системата и за гарантиране на нейната оптимална ефективност. Оценката на въздействието не само би дала сведения за нейната ефективност и ефикасност, но и ще бъде отправна точка за бъдещото ѝ подобряване и развитие.

6. Оценяване на алтернативи

С настоящия инструмент за анализ ще оценим алтернативите по избраните критерии. За оценката на всяка алтернатива първо оценяваме степента на изпълнение на всеки критерий. Тя се оценява с точки от 1 до 4, където 1 е минимално реализиране на критерия, а 4 е пълно реализиране на критерия. Така общата оценка на всяка алтернатива ще бъде сборът на оценките, поставени за степента на изпълнение на всеки един от трите критерии. В случаите, когато е поставена оценка 1 на критериите ефективност и/или политическа жизнеспособност, алтернативата отпада от по-нататъшен анализ.

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Проблем 1: Липса на нормативна „инфраструктура“ във връзка с включването на ключовите компетентности в общообразователната подготовка

Алтернатива 1.1. Бездействие

Ефективност

Ключовите компетентности ще стават все по-важна тема в образованието. Дори при бъдещо бездействие от страна на институциите, можем да смятаме, че ще видим положително развитие по темата, продиктувано най-вече от очаквания към системата и нуждите на учениците. Доколко това ще се дължи на включените към момента в нормативната рамка компетентности е под въпрос, но също така не е възможно да игнорираме тяхното значение. Все пак тук можем да говорим за ниска ефективност, която постепенно ще се трупа във времето. Преди да видим първите истински положителни резултати, ще сме пропуснали много възможности и може би цели випуски. Не е изключено това да има отражение и като забавяне на икономическия растеж с оглед недостига на кадри на пазара на труда.

„Много работодатели се ориентират именно към това да правят паралелна образователна система. Само че ще ви кажа какъв е големият проблем с ... (голяма българска компания), точно това обсъждахме миналата седмица. Те в момента правят интервю, което е базирано на тест за грамотност. Тестът за грамотност е една инструкция за употреба: ако я разбереш, значи си грамотен. Следва една много сложна и продължителна процедура по обучението на тези хора. Шест месеца са в него, шест са на работна позиция, като съответно по някаква схема имат възможност за кариерно израстване.“

–Експерт от гражданския сектор

Оценка – 1

**поради ниската стойност на ефективността на предлаганата алтернатива, тя няма да бъде разглеждана по-нататък.*

Алтернатива 1.2. Създаване на Учебна рамка (Curriculum Framework)

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Ефективност

Създаването на подобен документ само по себе си няма как да бъде достатъчно за развиването на ключовите компетентности до ниво, на което да отговарят на съвременните нужди на учениците и на пазара на труда. Все пак можем да го оценим като по-ефективно, в сравнение с бездействието, защото ще даде отговор на въпроса накъде трябва да се стреми системата като цяло. От гледна точка на учителите – ще им помогне да изградят визията за един ученик, придобил нужните ключови компетентности и ще ги насочи към целите, които трябва да си поставят с класовете, с които работят. Основен фактор отново остава мотивацията на педагозите, но създаването на такава рамка може да има положителен ефект и върху нея, поставяйки началото на широка дискусия по въпроса дали са нужни ключовите компетентности, към какви цели се стремим и как можем да ги развиваме на практика в класната стая.

Оценка – 2

Политическа жизнеспособност

Положителният бал на потенциалните реакции на заинтересованите страни към тази алтернатива показва, че тя събира необходимата политическа подкрепа, за да бъде реализирана.

Оценка – 1

Участник	Кодирана позиция	Вероятност за вземане на участие	Коефициент на наличните ресурси	Ранг "сила"	Бал на приемането/о тхвърлянето
МОН	1	0,6	0,3	0,8	0,144
Обучаващи	1	0,2	0,1	0,3	0,006

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

организации					
НПО	1	0,8	0,5	0,4	0,16
Учители	1	0,3	0,2	0,4	0,024
Ученици	1	0,1	0,1	0,2	0,002
Директори	1	0,4	0,3	0,3	0,036
Родители	1	0,1	0,1	0,4	0,004
Общ бал на алтернативата:					0,053

Административна оперативност

От гледна точка на наличието на административен капацитет и нужната власт това е една от алтернативите, изцяло осъществима с наличните от МОН ресурси. Както отбелязахме, ефективността на алтернативата може да се повиши чрез включването на различни заинтересовани страни при разработването на очаквания краен продукт.

Оценка – 3

Алтернатива 1.3. Обединяване на учебните предмети в учебни области

Ефективност

Много трудно можем да определим ефективността на подобна крачка поради многото неизвестни, които съдържа и опасността да влошим съществуващото състояние при недобри действия. С оглед на възможните положителни ефекти обаче, подобна „иновация“ би имала висока добавена стойност. Изучаването на кълстери от предмети (в сравнение с

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

разделението, на което сме свикнали) ще даде възможност на учениците да направят нужната връзка между отделните компетентности, когато трябва да решават комплексни (интердисциплинарни) проблеми. Това означава не само задачи от по-високо „ниво по Блум“²⁵, но и повече предизвикателства и по-интересни проблеми за разрешаване от учениците. За да се стигне до там обаче има нужда от взаимодействие между всички фактори в образователната система.

„Защото всъщност междупредметните връзки, интердисциплинарните уроци възпитават компетентностите в учениците. Например в нашето училище това ни е проектът, по който сме иновативно училище – проблемно базирано обучение. Аз бих го препоръчал като модел и на други училища... Ние сме разделили годината на шест части по шест седмици..., в които учениците могат да усвоят някакво ново умение. Първият период приключи този петък с представяне на уроци и проекти. Първият цикъл беше „Аз и другите“, като той във всички предмети намираше различни проявления.“

–Директор

Оценка – 3

Политическа жизнеспособност

Отрицателната стойност на общия бал на потенциалните реакции на заинтересованите страни към тази алтернатива показва, че тя не събира необходимата политическа подкрепа, за да бъде реализирана. Ето защо алтернативата следва да бъде изключена.

Участник	Кодирана позиция	Вероятност за вземане на участие	Коефициент на наличните ресурси	Ранг “сила“	Бал на приемането/отхвърлянето
----------	------------------	----------------------------------	---------------------------------	-------------	--------------------------------

²⁵<https://priobshti.se/article/strategii-v-pomosht-na-prepodavaneto/taksonomiya-na-blum-ili-kak-da-napravim-uroka-v>

МОН	1	0,3	0,2	0,8	0,048
Обучаващи организации	1	0,1	0,1	0,2	0,002
НПО	1	0,5	0,4	0,4	0,08
Учители	-1	0,8	0,8	0,6	-0,384
Ученици	1	0,2	0,1	0,2	0,004
Директори	1	0,6	0,3	0,3	0,054
Родители	1	0,3	0,2	0,2	0,012
Общ бал на алтернативата:					-0,026

Административна оперативност

Това е може би една от най-сложните за постигане алтернативи, разглеждани в текущия доклад, по отношение на административна оперативност. Подобно мащабно нововъведение не би било изцяло във властта на МОН. В самата администрация е твърде вероятно да има разногласия по темата, а с ограничените си административни ресурси – човешки, финансови и ноу-хау, МОН трудно би създавало нови учебни предмети и съответстващите им учебни програми, които да изпълняват нужните условия за ефективно развитие на ключови компетентности в учениците.

Оценка – 1

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Алтернатива 1.4. Преработване на настоящите учебни програми и ефективно адаптиране на ключовите компетентности в тях

Ефективност

По подобие на алтернатива за разработването на Учебна рамка (Curriculum framework), предложените промени в учебните програми не са самодостатъчни. Тук търсения положителен ефект може да се разгледа в две насоки:

- да се даде ясно послание, че във всеки предмет могат да се развиват всички ключови компетентности и следователно всички педагози могат и трябва да участват в този процес.
- голямата рамка на ключовите компетентности да бъде сведена до всеки етап и предмет като така се даде възможност за по-пълното ѝ разбиране от страна на учителите и следователно за нейното пълноценно приложение.

Подобно на алтернатива 1.2 и тук виждаме действие, което е във властта на МОН и което по-скоро би срещнало подкрепата на администрацията. За разлика обаче от алтернатива 1.2, алтернатива 1.3 изисква много по-задълбочен анализ на самите ключови компетентности и възможностите за включването им в учебните предмети, многократно надвишаващи като качество заложеното в момента. Така остава под въпрос доколко Министерството и външните експерти, с които то работи, имат капацитета да прегледат както международните добри практики, така и да се съобразят с българския контекст, за да създадат нужните връзки между учебен материал и ключови компетентности, така че максимално да отговорят на нуждите на учителите по темата.

Оценка – 2

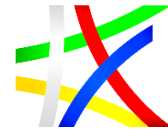
Политическа жизнеспособност

PRINCE анализът показва, че алтернативата има потенциала да обедини заинтересованите страни и да бъде осъществена.

Оценка – 2

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Участник	Кодирана позиция	Вероятност за вземане на участие	Коефициент на наличните ресурси	Ранг "сила"	Бал на приемането/отхвърлянето
МОН	1	0,5	0,2	0,9	0,09
Обучаващи организации	1	0,3	0,2	0,2	0,012
НПО	1	0,5	0,4	0,4	0,08
Учители	1	0,5	0,3	0,4	0,06
Ученици	1	0,2	0,1	0,2	0,004
Директори	1	0,4	0,2	0,3	0,024
Родители	1	0,1	0,1	0,4	0,024
Общ бал на алтернативата:					0,274

Административна оперативност

Именно МОН е структурата, която координира процеса по разработването на учебни програми. Интересно е да се отбележи, че разработването на новите учебни програми е процес, който е стартирал преди финализирането на ЗПУО. Министерството разполага с нужната структура, капацитет и ресурси да (ре)стартира подобен процес, като под въпрос

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

остава времето, което би отнело разработването и приложението, както и дали ще се постигнат резултати, приближаващи ни до Европейската референтна рамка за ключовите компетентности.

Оценка – 2

Проблем 2: Инструментите за национално оценяване на резултатите от обучението на учениците не измерват ключови компетентности

Алтернатива 2.1. Увеличаване на броя на дисциплините, по които се държи НВО/ДЗИ

Ефективност

Мярка, която освен широк, би имала и изключително бърз ефект. Проведените интервюта с различни заинтересовани страни показват, че фокусът върху резултатите от НВО продължава да расте, а предметите, по които не се очаква “голям“ изпит в края на годината, остават с “второстепенно значение”. Въвеждането на допълнителни дисциплини, по които да се оценява успеха на национално ниво, ще даде възможност науките отново да се върнат в центъра на образованието, заедно с математиката и езиците. Това разбира се не означава, че ключовите компетентности ще попаднат под светлината на прожекторите. За момента стъпките за преминаване от изпити, които налагат възпроизвеждане на знания, към изпити, изискващи показване на умения, са твърде малки и недостатъчни, за да предвиждаме висока ефективност от подобен подход.

Оценка – 2

Политическа жизнеспособност

Според PRINCE анализа алтернативата преминава прага, необходим за нейното приемане, но с пренебрежимо малка положителна стойност. Затова можем да считаме, че алтернативата е на границата между приемането и отхвърлянето от заинтересованите страни.

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 “Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците”, финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Оценка – 1

Участник	Кодирана позиция	Вероятност за вземане на участие	Коефициент на наличните ресурси	Ранг "сила"	Бал на приемането/отхвърлянето
МОН	1	0,4	0,4	0,7	0,112
Обучаващи организации	1	0,2	0,2	0,2	0,008
НПО	1	0,6	0,3	0,4	0,072
Учители	1	0,8	0,3	0,5	0,12
Ученици	-1	0,9	0,7	0,2	-0,126
Директори	1	0,5	0,3	0,3	0,045
Родители	-1	0,8	0,7	0,4	-0,224
Общ бал на алтернативата:					0,001

***Учители** – като изключим чисто административното натоварване, свързано с провеждането на НВО, смятаме че учителите по-скоро биха приели една подобна мярка. Тя може да балансира относителната важност на отделните учебни дисциплини, както и да разпредели отговорността/напрежението, падащо върху учителите, подготвящи ученици за национални оценявания.

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Административна оперативност

Що се касае единствено до разширяване броя на дисциплините, по които се извършва НВО и задължителен ДЗИ, то това е задача, сравнително лесно постижима от МОН и е свързана с чисто организационни въпроси. В момента дванадесетокласниците държат задължителен изпит по български език и литература, като имат възможност за избор между седем други учебни предмета, както и пет езика. Зад всеки от тези тестове стоят работни групи, които разработват “банка“ с въпроси. Същата организация може да се използва и при създаването на НВО по “нови“ дисциплини.

Оценка – 3

Алтернатива 2.2. НВО и ДЗИ се адаптират, така че да измерват все повече уменията и компетентностите на ученици за сметка на чисто предметното знание

Ефективност

Нуждата от това учениците по-малко да трябва да възпроизвеждат информация и повече да работят на нива като анализ, оценка и синтез е все по-осезаема. За съжаление НВО и ДЗИ имат по-скоро противоположно действие в това отношение. Те не успяват да отговорят на очакванията на педагозите и общество за модернизиране на формата. Колкото по-скоро аспектите и критериите, по които учениците се оценяват, бъдат наистина приближени към ключовите компетентности, толкова по-скоро ученици и учители ще почувстват нуждата от включването им на практика в учебния процес.

Оценка – 3

Политическа жизнеспособност

Оценката на политическата жизнеспособност по-долу показва, че разглежданата алтернатива събира нужната подкрепа от заинтересованите страни и може да бъде реализирана.

Оценка – 2

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 “Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците”, финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Участник	Кодирана позиция	Вероятност за вземане на участие	Коефициент на наличните ресурси	Ранг "сила"	Бал на приемането/отхвърлянето
МОН	1	0,5	0,4	0,8	0,16
Обучаващи организации	1	0,2	0,2	0,2	0,008
НПО	1	0,6	0,4	0,4	0,096
Учители	-1	0,6	0,3	0,6	-0,108
Ученици	1	0,3	0,1	0,2	0,006
Директори	1	0,4	0,2	0,4	0,032
Родители	1	0,3	0,1	0,5	0,015
Общ бал на алтернативата:					0,299

Административна оперативност

„Едва ли точно PISA ще можем да възпроизведем тук предвид експертизата, с която разполагаме, защото пак ви казвам, това е висш пилотаж. Мисля, че само в Канада са успели да вкарат такъв тип формат като HBO, тоест стандартизирано оценяване почти базирано на PISA, но за това PISA трябва да го сертифицира.“

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

–Експерт от гражданския сектор

Оценката на административната оперативност трябва да се направи с оглед на целта, която си поставяме. Макар често PISA да се използва за пример, не това е крайната цел. За да отговори все пак на новите нужди от образование, Министерството трябва коренно да промени целите пред НВО и екипите, които го разработват. В случая има нужда не само от воля и капацитет за изпълнение, но и от готовност за посрещане на съпротивата, която може да последва.

„Въпросът с външното оценяване в България е и политически, защото трябва да се изкарат някакви резултати. Това е цялата драма с методологията, да не говорим, че те не знаят какво точно мерят. Какъвто и формат за изпит да се направи, той трябва много ясно да мери това, което трябва да мери, независимо от резултата. Ако мери трагично качество, това е положението.“

–Експерт от гражданския сектор

Оценка – 2

Алтернатива 2.3. Въвеждане на алтернативни/допълващи формати на НВО и ДЗИ

Ефективност

Дори и най-прецизните тестове не могат напълно да измерят всички умения, свързани с ключовите компетентности. Ако следваме логиката от предишната алтернатива (не самият формат е важен, а начинът, по който учениците ще се подготвят за него), то прилагането на различни форми на “автентично оценяване“ в допълнение към тестовите формати за оформяне на крайния успех на учениците би довело до това училищата да се съсредоточат именно върху важни умения, пропускани от НВО като работа в екип, критическо мислене, синтезиране на информация от реални източници и други.

Оценка – 4

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 “Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците”, финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Политическа жизнеспособност

PRINCE анализът показва, че алтернативата ще получи подкрепата на заинтересованите страни.

Оценка – 3

Участник	Кодирана позиция	Вероятност за вземане на участие	Коефициент на наличните ресурси	Ранг "сила"	Бал на приемането/отхвърлянето
МОН	1	0,3	0,3	0,7	0,063
Обучаващи организации	1	0,2	0,2	0,1	0,004
НПО	1	0,5	0,5	0,4	0,1
Учители	1	0,5	0,4	0,5	0,1
Ученици	1	0,6	0,5	0,4	0,12
Директори	1	0,5	0,3	0,3	0,045
Родители	1	0,4	0,4	0,3	0,048
Общ бал на алтернативата:					0.48

Административна оперативност

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

В практиката съществуват множество примери за автентично оценяване, които могат да бъдат адаптирани и за формат външно оценяване – задача, напълно постижима за администрацията. Имайки предвид това обаче, в момента системата на образованието работи при високи нива на недоверие и донякъде и на несигурност. Изключение не правят и националните тестове, при които е приет централизиран подход на създаване, провеждане, оценяване, а за нередности следи целият наличен капацитет (човешки и технически). В тази ситуация на централизираност и висок контрол, алтернативата би била трудно изпълнима от административна гледна точка и за това трябва да се разгледат и приложат различни варианти (например връщане на оценяването на “матурите“ в училище – нещо, което по-възрастните учители си спомнят).

Оценка – 2

Проблем 3: Липсват материали, ресурси и друг тип подкрепа за учителите да развият ефективно ключови компетентности у учениците

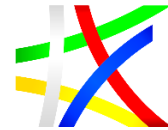
Алтернатива 3.1. Създаване на уеб базирана платформа, насочена към учителите с практически насоки, инструменти и методическа подкрепа за развитие на ключови компетентности. Платформата се управлява и поддържа от МОН

Ефективност

Иницирирана и поддържана от МОН платформа за ресурси, добри практики и методическа подкрепа за учителите за развитие на ключови компетентности има потенциал да допринесе за по-ефективното развитие на ключови компетентности в клас. Важно е да отбележим, че самостоятелният ефект на една такава платформа трудно би могъл да бъде измерен. Също трудно, почти невъзможно, би било да се оцени доколко подобрените умения и знания на учителите са резултат именно от използването на тази конкретна платформа, а от обучения и взаимодействие с колеги например. Ето защо в рамките на настоящия анализ не бихме могли да предложим конкретна стойност на потенциалния ефект от съществуването на една такава платформа.

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 “Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците”, финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Въпреки това следва да подчертаем, че ключовите компетентности са все още нов елемент за общообразователната подготовка, което прави потребността от една такава платформа още по-голяма. Тя би могла да бъде ефективна, ако се реализира като “жив” и постоянно развиващ се механизъм. Това означава тя да бъде постоянно актуализирана и да бъде в конкуренция с други подобни платформи за интереса на учителите. Наред с това съдържанието на платформата следва да бъде изцяло съобразено с идентифицираните нужди на учителите от информация и подкрепа. Основен критерий за ефективността на платформата ще бъде степента на полезност, която учителите посочват за отделните елементи от системата. Затова е важно платформата да разполага с механизъм за споделяне на обратна връзка и оценка от страна на учителите, който да се използва, за да се актуализират и надграждат съдържанието и функциите на системата.

„Да има 10-15 урока за пети клас по математика и други предмети. И да видиш какво значи добър урок, какво прави учителят, какво правят децата. Защото една от най-големите слабости на нашите училища е, че учителите са невероятно капсулирани. Много малко са учителите, които изобщо са посещавали техен колега.“

–Директор на училище

Оценка – 2

Политическа жизнеспособност

Положителният общ бал на алтернативата, измерен чрез PRINCE анализа показва, че тя има потенциал да събере необходимата обществена подкрепа, за да бъде успешно реализирана. Още повече тази алтернатива би била приемлива за всички заинтересовани страни.

Оценка – 3

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 “Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците”, финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Участник	Кодирана позиция	Вероятност за вземане на участие	Коефициент на наличните ресурси	Ранг "сила"	Бал на приемането/отхвърлянето
МОН	1	0,4	0,4	1	0,160
Обучаващи организации	1	0,2	0,2	0,2	0,008
НПО	1	0,8	0,4	0,4	0,128
Учители	1	0,6	0,3	0,6	0,108
Ученици	1	0,1	0,1	0,2	0,001
Директори	1	0,4	0,2	0,3	0,032
Родители	1	0,2	0,1	0,4	0,008
Общ бал на алтернативата:					0,445

Административна оперативност

От административна гледна точка, предлаганата алтернатива може да бъде реализирана. Налице е необходимият административен капацитет, който е в състояние да осигури създаването, управлението и поддържането на платформата за ресурси и методическа подкрепа за учители с фокус върху ключовите компетентности. В настоящия случай следва да бъдат ангажирани и външни специалисти за създаването и поддържането на платформата като напр. специалисти по маркетинг и дигитални услуги. От съществено

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

значение в случая е администрацията да гарантира устойчивостта и ефективността на платформата чрез необходимите финансови и административни ресурси.

„През годините МОН е правил хиляди проекти за всякакви платформи. Знаете, че имаше два големи проекта за кариерното ориентиране, в които са вложени милиони. В момента обаче, в който свърши проектът – край. Това е големият проблем на формализма, който се налага в българското образование. Дори и да се направи страхотна платформа като съдържание, трябва да се мотивират учителите да я използват и тя да се държи жива, да се осъвременява. Защото ако нещата се сведат до „МОН направи една платформа по проект“, кликовете ще са нула.“

–Експерт от гражданския сектор

Оценка – 3

Алтернатива 3.2. Създаване на механизъм за държавно финансиране (управляван от МОН) на проекти/инициативи за разработването и поддържането на различни източници на информация - материали, ресурси и методическа подкрепа за учителите за развитието на ключови компетентности

Ефективност

Както и в предходната алтернатива, така и тук, стойността на самостоятелния ефект на тази мярка върху подготовката на учителите да развиват ключови компетентности у учениците трудно би могла да бъде измерена. Предимство на тази алтернатива, е възможността за известна децентрализация на една от отговорностите на МОН, а именно „повишаване квалификацията и осигуряване на подкрепа на педагогическите специалисти“²⁶. Подобен подход би насърчил редица граждански организации, бизнес компании, синдикални организации, висши учебни заведения и други да използват своя опит и експертиза, за да

²⁶ Цели на администрацията на Министерството на образованието и науката за 2019 година
<https://www.mon.bg/bg/100207>

разработят и поддържат разнообразни източници на ресурси, добри практики и форми на методическа подкрепа за учителите.

Акцентът в настоящия случай следва да бъде поставен върху качеството на предлаганите от различните заинтересовани страни проекти и източници на информация за ресурси и методическа подкрепа. Затова и гарантирането на ефективността на предлагания механизъм следва да включва система за оценка и мониторинг на качеството на предлаганите проекти и инициативи.

Оценка – 3

Политическа жизнеспособност

Матрицата показва, че алтернативата е приемлива за заинтересованите страни и може да събере необходимата подкрепа, за да бъде реализирана.

Оценка – 4

Участник	Кодирана позиция	Вероятност за вземане на участие	Коефициент на наличните ресурси	Ранг "сила"	Бал на приемането/отхвърлянето
МОН	1	0,5	0,4	1	0,200
Обучаващи организации	1	0,2	0,2	0,2	0,008
НПО	1	0,7	0,7	0,5	0,245
Учители	1	0,3	0,3	0,5	0,045

Ученици	1	0,1	0,1	0,1	0,001
Директори	1	0,2	0,2	0,3	0,012
Родители	1	0,2	0,2	0,3	0,012
Общ бал на алтернативата:					0,523

Административна оперативност

За реализирането на тази алтернатива МОН разполага с административен капацитет за реализирането на следните процеси и дейности:

- разработване на механизъм за оценка и подбор на организации, които да създадат и поддържат самостоятелни платформи или друг тип източници на ресурси и материали за методическа подкрепа;
- Мониторинг, анализ и оценка;
- Контрол на реализираните проекти.

Следва да отбележим, че досегашната практика на МОН, свързана с осъществяването на мониторинг и оценка на политики, програми и проекти показва, че част от механизмите за оценка и мониторинг се реализират неефективно. Една от причините за това е липсата на дефинирани очаквания за качеството на получените резултати от политиката/програмата/проекта. В голяма част от плановете за изпълнение на стратегии, а и при направените оценки на въздействието преобладаващо не се поставят качествени индикатори за успех²⁷. Така за разработването на оценката се разчита най-вече на

²⁷ Едни от многобройните примери за тази практика са: „Годишен план за действие за 2018 г. в изпълнение на Националната комуникационна стратегия 2014 - 2020 г.“, който включва плана за изпълнение на ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014 - 2020 г. <http://sf.mon.bg/?h=downloadFile&fileId=1432> В плана ясно се откроява присъствието единствено на количествени индикатори. Същата тенденция изцяло се наблюдава във всички плановете за изпълнение на всички стратегии, касаещи предучилищното и училищното образование, като напр. „План за 2018 - 2020 г. за изпълнение на стратегията за намаляване дела на

количествените параметри от постигнатите резултати. Такава оценка няма потенциала да оцени действителния качествен ефект от реализираната политика/програма/проект. Всичко това води до сериозни опасения за ефективността на процеса на мониторинг и анализ на политиките и поставя под съмнение административния капацитет на МОН да гарантира оптималното качество на изпълнение на разглежданата алтернатива.

Като цяло са налице необходимите административни ресурси (човешки и финансови), както и административната структура за реализирането на алтернативата.

Оценка – 3

Алтернатива 3.3. МОН финансира регионалните управления на образованието на проектен принцип за събиране, разпространение и подкрепа на изпълнението на добри практики на областно ниво, свързани с развитието на ключови компетентности у учениците

Ефективност

Подобен механизъм има потенциала да разреши проблема с липсата на ресурси и методическа подкрепа за учителите да преподават чрез компетентностния подход. Това, че тези проекти ще се планират и реализират максимално близо до техните бенефициенти (учителите и училищните общности), е допълнително предимство, защото предполага проектите да отговорят на специфичните нужди на учителите в местен контекст. Друго важно преимущество е, че регионалните управления на образованието са структури, имащи, за разлика от гражданските организации или компаниите, гарантирана устойчивост. В дългосрочен план дори и да приключи работата по даден проект, натрупаните знания, опит и експертиза остават в РУО, където могат да бъдат използвани в бъдеще в работа с други или нови учители в региона.

Въпреки всичко, съществува сериозен риск този механизъм за финансиране, както и други преди него, да се използва по-скоро с фокус върху количествените резултати, отколкото

преждевременно напусналите образователната система (2013 - 2020)". В същото време в „Национален план за изпълнение на дейностите по Национална стратегия за развитие на педагогическите кадри (2014-2020)“ изцяло липсват индикатори за ефективност на изпълнението.

www.eufunds.bg

.....
Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

върху качеството. Наред с това липсата на тенденция в администрацията, както на ниво РУО, така и на МОН, за прилагане на добри практики за качествени мониторинг и оценка на проектите поставя под голямо съмнение ефективността на предлаганата алтернатива.

Оценка – 3

Политическа жизнеспособност

Положителния бал на алтернативата показва, че тя има потенциал да обедини заинтересованите страни около своето реализиране.

Оценка – 4

Участник	Кодирана позиция	Вероятност за вземане на участие	Коефициент на наличните ресурси	Ранг "сила"	Бал на приемането/отхвърлянето
МОН	1		0,6	1	0,6
РУО	1	1	0,3	0,6	0,18
Обучаващи организации	1	0,4	0,2	0,2	0,016
НПО	1	0,6	0,5	0,4	0,12
Учители	1	0,7	0,6	0,5	0,21
Ученици	1	0,2	0,1	0,1	0,002

Директори	1	0,4	0,4	0,4	0,064
Родители	1	0,2	0,1	0,1	0,002
Общ бал на алтернативата:					1,194

Административна оперативност

Разгледана през призмата на ефективността, тази алтернатива изглежда като добро решение на проблема с липсата на ресурси и източници на методическа подкрепа за учителите, свързани с развитието на ключовите компетентности.

От гледна точка на административната оперативност обаче, шансовете тази алтернатива да бъде реализирана ефективно са малки. На първо място в регионалните управления на образованието все още липсва устойчив експертен капацитет (човешки ресурс) по отношение на формирането на ключови компетентности в училище. Наред с това настоящите инфраструктура и човешки ресурси в РУО са пригодени за дейности, които се свеждат до извършването на проверки и контрол на учебния процес в училищата. Функцията на РУО да подкрепят училищата и училищните общности да предоставят качествено образование все още не е приоритетна, а и липсва механизъм за оценка на резултатите от тази функция за подкрепа.

МОН, както и РУО, имат потенциала да реализират тази алтернатива дотолкова, доколкото тя не изисква от тях да поставят фокус върху качествено изпълнение, както и да използват механизми за мониторинг и оценка на ефективността на отделните проекти, както и на механизма за финансиране като цяло.

„На първо време според мен РУО имат нужда да преосмислят ролята си, защото системата е в такъв преходен период, в който ролята на РУО се превръща от санкционираща в подкрепяща. Но този преход би бил твърде труден ако не се промени нагласата на хората там. Нагласи обаче се променят изключително трудно.“

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

–Представител на обучителна фирма

Оценка – 2

Проблем 4: Системата за продължаваща квалификация не предлага достатъчно възможности за надграждане на подготовката на учителите да развият ключови компетентности у учениците. Липсва механизъм за оценяване и гарантиране на качеството на обучителните програми за повишаване квалификацията на педагогическите специалисти

Проблем 4.1. Липса на достатъчно възможности за надграждане на подготовката на учителите да преподават ключови компетентности

Алтернатива 4.1.1. Бездействие

Ефективност

При запазване на статуквото се очаква учителите все повече да избират да се обучават как да развият ключови компетентности у учениците. Така предлагането на повече и по-добри възможности за обучение в това направление остава под естественото въздействие на пазара. Колкото повече учителите търсят подобен тип обучения, толкова повече обучителни организации ще предлагат такива услуги. Съвременните изисквания за успешна реализация постоянно напомнят за спешната нужда от гаранция, че учителите преподават умения на 21-ви век. Именно тези очаквания спрямо учителите, постепенната промяна на обществените нагласи към образованието, както и все по-интензивното споделяне на добри практики ще допринесат за това повече учители да избират да надграждат подготовката си да прилагат компетентностния подход в своето преподаване.

Тази алтернатива има потенциал да доведе до положителен ефект без да се предприемат допълнителни мерки.

Оценка – 3

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Политическа жизнеспособност

В настоящия случай целенасоченият избор на алтернатива бездействие няма да е повод за създаване на негативни настроения сред заинтересованите страни, имайки предвид това, че те вече са се съгласили с реализирането на действащите в момента мерки.

Оценка – 3

Административна оперативност

Предвид това, че алтернативата бездействие означава целенасочено запазване на вече действащи мерки, тогава няма съмнение, че за нейното осъществяване съществуват необходимите административни ресурси, капацитет и инфраструктура.

Оценка – 4

Алтернатива 4.1.2. Предлагане на положителни стимули за учителите да избират приоритетно да се обучават по теми, свързани с развитието на ключови компетентности у учениците

Ефективност

Според всички заинтересовани страни, с които проведохме дълбочинни интервюта в рамките на настоящото изследване, единственият фактор, който може устойчиво да стимулира учителите да развиват ключови компетентности ефективно в класната стая, е нов формат на НВО и ДЗИ, който оценява придобитите от учениците ключови компетентности. Според респондентите, допълнителни положителни стимули наистина биха довели до това повече учители да избират да се обучават как да развиват ключови компетентности. Тази мотивация обаче би останала по-скоро външна и ще подтикне учителите да избират обучения, от които невинаги имат нужда.

„Системата с кредитите за професионална квалификация много опорочи процеса на развитие, защото превърна целта на цялото нещо в това да вземеш едни точки, а не съдържателно да получиш ново знание.“

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

– Експерт от гражданския сектор

„Според мен няма нужда от допълнителни мерки, засягащи обученията с фокус върху компетентностите. Факт е, че уменията са модерни по конференции и в разговори между ограничен кръг лица, но не и в главата на средностатистическия учител. Разбираемо е защо той няма да избере такава тема – не усеща и не осъзнава потребността от нея. Как може да я усети, вече изговорихме - когато нов формат на НВО и ДЗИ наложи това. Няма нужда системата изкуствено да въвежда нови стимули. Що се отнася до предложената от мярката да се дават допълнителни кредити на учителите, които избират да се обучават по такива теми, смятам, че това е краткосрочно и в стил „моркова и тоягата“. Кредитите са външен мотиватор, а не вътрешен. Въпреки че в краткосрочен план може да доведе до положителен резултат, е по-скоро опасно, защото би поставило фокус само върху един аспект от публичното образование и това е развиването на компетенции. Има много други аспекти отвъд този и продължаващата квалификация трябва да може да решава проблеми във всички тях.“

–Представител на обучителна фирма

От друга страна публичните институции и вземащите политически решения имат възможността да определят приоритетни области на развитие в сферата на образованието, включително свързани с конкретните цели на квалификацията на педагогическите специалисти. Остава въпросът доколко спуснатите “отгоре“ изисквания за приоритизирането на определен елемент от училищното обучение или педагогическата квалификация кореспондират с настоящите ценности и нагласи на учителите и дали са в състояние да убедят тях и останалите заинтересовани страни в своята добавена стойност.

Оценка – 2

Политическа жизнеспособност

PRINCE анализът показва, че алтернативата ще получи подкрепата на заинтересованите страни.

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 “Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците”, финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Оценка – 3

Участник	Кодиран а позиция	Вероятност за вземане на участие	Коефициент на наличните ресурси	Ранг “сила“	Бал на приемането/о тхвърлянето
МОН	1	1,0	0,6	1,0	0,600
Обучаващи организации	1	0,7	0,4	0,3	0,084
НПО	1	0,7	0,4	0,6	0,168
Учители	1	0,5	0,4	0,7	0,140
Ученици	1	0,1	0,1	0,1	0,001
Директори	1	0,4	0,3	0,4	0,048
Родители	1	0,3	0,3	0,3	0,027
Университети	1	0,3	0,3	0,3	0,027
Общ бал на алтернативата:					0,495

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Административна оперативност

МОН разполага с административния капацитет да обезпечи административните ресурси, инфраструктура и организационна подкрепа за реализирането на алтернативата. Единственото потенциално предизвикателство за осигуряване на административната оперативност отново би било свързано с липсата на фокус върху мониторинг и оценяване на качеството и ефективността на проектите и на самия механизъм за финансиране.

Оценка – 2

Алтернатива 4.1.3. Въвеждане на задължително обучение за повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти чрез възможностите на продължаващата квалификация, свързани с подготовка за формиране на ключови компетентности у учениците

Ефективност

На пръв поглед въвеждането на задължение за учителите да се обучават как да развиват ключови компетентности изглежда ефективно. В действителност обаче тази алтернатива крие сериозен риск обучението на учителите да се случват формално, да се отчитат количествено и да се изгуби фокуса върху качеството и резултатите. Пример за подобна тенденция е въвеждането на задължение всеки учител да разработи и актуализира свое портфолио, което все повече се възприема от учителите като поредното административно бреме. Вменяването на задължения за учителите, нуждата от които те не разбират, носи риск те да бъдат само формално изпълнявани, без да се поставя фокус върху мотивацията на учителя и ефективността на приложението на наученото от обучението. Още повече налагането на такова задължение възпрепятства учителя да избере форма за повишаване на квалификацията, свързана с тема, която отговаря на неговите нужди от квалификация.

Оценка – 2

Политическа жизнеспособност

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Отрицателният бал на тази алтернативата, измерен чрез PRINCE анализа, показва, че алтернативата ще бъде отхвърлена и няма да събере необходимата подкрепа от заинтересованите страни. Ето защо за целите на настоящия анализ тя следва да бъде изоставена.

Участник	Кодирана позиция	Вероятност за вземане на участие	Коефициент на наличните ресурси	Ранг "сила"	Бал на приемането/отхвърлянето
МОН	1	0,5	0,4	1,0	0,2
Обучаващи организации	1	0,7	0,5	0,4	0,140
НПО	-1	0,7	0,4	0,6	-0,168
Учители	-1	0,9	0,6	0,7	-0,378
Ученици	1	0,1	0,1	0,1	0,001
Директори	-1	0,7	0,4	0,5	-0,14
Родители	1	0,1	0,1	0,2	0,002
Университети	1	0,4	0,3	0,3	0,036

Общ бал на алтернативата:

-0,038

Проблем 4.2. Липсва механизъм за оценяване и гарантиране на качеството на обучителните програми за повишаване квалификацията на педагогическите специалисти.

Алтернатива 4.2.1. Бездействие

Ефективност

Тази стойност на пръв поглед изглежда твърде ниска, но това се дължи на липсата на обективен критерий за качество и/или за измерване на добавената стойност на ниво програма и дори отделно обучение. Така при липсата на доказателства за ефективност можем смело да изключим бездействието като възможна алтернатива.

Оценка – 1

**поради ниската стойност на ефективността на предлаганата алтернатива, тя няма да бъде разглеждана по-нататък*

Алтернатива 4.2.2. Създаване на система за оценка и обратна връзка

Ефективност

Въвеждането на подобна система ще даде възможност за един по-честен пазар на обученията, в който потребителите имат достъп до по-пълна информация, даваща им възможност да вземат решения, отговарящи изцяло на техните нужди. Така в дългосрочен план (нужда от натрупване на информация в системата) можем да очакваме както увеличаване на качеството на предлаганите обучения, така и увеличаване на удовлетвореността на самите учители. Ефектът обаче е ограничен, тъй като тази алтернатива не предлага промяна в цялостната система на търсене и предлагане на обучения, следователно и не търси отговор на структурни въпроси като това каква е

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

ефикасността на вложените в квалификация средства, как да се постигне максимално ползотворно дългосрочно развитие на педагогическите специалисти, как да се осигури достъп до иновативни програми, отсъстващи към момента и други.

Оценка – 2

Политическа жизнеспособност

Според PRINCE анализа, алтернативата събира необходимата за реализацията си подкрепа.

Оценка – 3

Участник	Кодирана позиция	Вероятност за вземане на участие	Коефициент на наличните ресурси	Ранг "сила"	Бал на приемането/о тхвърлянето
МОН	1	0,8	0,5	0,8	0,144
Обучаващи организации	-1	0,9	0,8	0,7	0,006
НПО	1	0,7	0,5	0,5	0,16
Учители	1	0,5	0,4	0,4	0,024
Ученици	1	0,1	0,1	0,1	0,002
Директори	1	0,6	0,5	0,5	0,036
Родители	1	0,2	0,2	0,2	0,004

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Общ бал на алтернативата:

0,376

Административна оперативност

В случая става дума за базова система за даване на оценка и оставяне на коментар от потребителите на дадена услуга (механика, позната ни от множество онлайн магазини, сайтове за резервации и други). Причината оценката да не е максимална, е че обновяването на съществуващата платформа, макар и обявено, се бави в продължение на години, което демонстрира наличието към момента на невидими вътрешни препятствия за постигането на тази цел.

Оценка – 2

Алтернатива 4.2.3. МОН инициира цялостна оценка на системата за продължаваща квалификация на педагогическите специалисти

Ефективност

Това е една от най-важните и спешни стъпки, които трябва да се предприемат по отношение на системата за продължаващата квалификация на педагогическите специалисти. Както отбелязахме, чисто субективно в съществуващата система за продължаваща квалификация се откриват както силни, така и слаби страни, но без задълбочен анализ (качествен и количествен) на механизмите и процесите в системата, няма как да бъдат взети решения за подобряването на системата и за гарантиране на нейната оптимална ефективност.

Оценка – 3

Политическа жизнеспособност

Алтернативата може да събере необходимата подкрепа, за да бъде осъществена.

Оценка – 4

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Участник	Кодирана позиция	Вероятност за вземане на участие	Коефициент на наличните ресурси	Ранг "сила"	Бал на приемането/отхвърлянето
МОН	1	0,6	0,4	0,9	0,216
Обучаващи организации	1	0,5	0,4	0,2	0,04
НПО	1	0,5	0,6	0,4	0,12
Учители	1	0,6	0,4	0,4	0,096
Ученици	1	0,1	0,1	0,2	0,002
Директори	1	0,5	0,4	0,3	0,06
Родители	1	0,1	0,1	0,4	0,004
Общ бал на алтернативата:					0,538

Административна оперативност

Когато говорим за провеждането на подобна мащабна оценка (на въздействието), е добре да мислим за нея като за външна оценка, тоест провеждана от трета организация, имаща всички необходими знания, умения и ресурси за провеждането на подобен задълбочен анализ. От страна на администрацията трябва да се разчита единствено на така нареченото „наличие на институционална отговорност“ и припознаване на нуждата от повече индикатори за качеството на провежданите политики.

www.eufunds.bg

 Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Оценка – 2

7. Сравнение на алтернативи

За да улесним процеса по сравнение на алтернативите, ще сравняваме заедно само тези алтернативи, които попадат в “кошницата” на един от 4-те проблеми, които обособихме в т. 3.3 Групиране на микропроблемите.

За целите на сравнението следва да приравним стойностите на общия бал на оценката на критерий *политическа жизнеспособност* към стойностите на другите два критерия в скалата от 1 до 4. За целта приемаме следната система за приравняване на стойностите на общия бал на политическата жизнеспособност към тези на другите два критерия *ефективност* и *административна оперативност*:

Политическа жизнеспособност общ бал	Приравнена стойност към скалата 1 - 4
0,001 - 0,149	1
0,150 - 0,299	2
0,300 - 0,499	3
≥ 0,500	4

Важно е също да отбележим, че за целите на настоящия анализ и трите критерия *ефективност*, *политическа жизнеспособност* и *административна оперативност* имат една и съща тежест в процеса на оценяване.

Проблем 1: Липса на нормативна “инфраструктура” във връзка с включването на ключовите компетентности в общообразователната подготовка

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 “Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците”, финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

	Алтернатива 1.2	Алтернатива 1.4
Ефективност	2	2
Политическа жизнеспособност	1	2
Административна оперативност	3	2
Общ бал:	6	6

Проблем 2: Инструментите за национално оценяване на резултатите от обучението на учениците не измерват ключови компетентности

	Алтернатива 2.1	Алтернатива 2.2	Алтернатива 2.3
Ефективност	2	3	4
Политическа жизнеспособност	1	2	3

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Административна оперативност	3	2	21
Общ бал:	6	7	10

Проблем 3: Липсват материали, ресурси и друг тип подкрепа за учителите да развият ефективно ключови компетентности у учениците

	Алтернатива 3.1	Алтернатива 3.2	Алтернатива 3.3
Ефективност	2	3	3
Политическа жизнеспособност	4	4	1
Административна оперативност	3	3	2
Общ бал:	9	10	6

Проблем 4: Системата за продължаваща квалификация не предлага достатъчно възможности за надграждане на подготовката на учителите да преподават ключови компетентности у учениците. Липсва механизъм за оценяване и гарантиране на качеството на обучителните програми за повишаване квалификацията на педагогическите специалисти

Проблем 4.1. Липса на достатъчно възможности за надграждане на подготовката на учителите да преподават ключови компетентности

	Алтернатива 4.1.1	Алтернатива 4.1.2
Ефективност	3	2
Политическа жизнеспособност	3	3
Административна оперативност	4	2
Общ бал:	10	7

Проблем 4.2. Липсва механизъм за оценяване и гарантиране на качеството на обучителните програми за повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти

	Алтернатива 4.2.2	Алтернатива 4.2.3
Ефективност	2	3
Политическа жизнеспособност	3	4
Административна оперативност	2	2

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Общ бал:	7	9
----------	---	---

Сравнението показва, че алтернативите с най-високи оценки са:

Проблем 1: Липса на нормативна “инфраструктура” във връзка с включването на ключовите компетентности в общообразователната подготовка

Алтернативи с най-висока оценка (с равен брой точки):

- 1.2. Създаване на Учебна рамка (Curriculum Framework)
- 1.4. Преработване на настоящите учебни програми и ефективно адаптиране на ключовите компетентности в тях

Проблем 2: Инструментите за национално оценяване на резултатите от обучението на учениците не измерват ключови компетентности

Алтернатива с най-висока оценка: 2.3. Въвеждане на алтернативни/допълващи формати на НВО и ДЗИ.

Проблем 3: Липсват материали, ресурси и друг тип подкрепа за учителите да развиват ефективно ключови компетентности у учениците

Алтернатива с най-висока оценка: 3.2. Създаване на механизъм за държавно финансиране (управляван от МОН) на проекти/инициативи за разработването и поддържането на различни източници на информация - материали, ресурси и методическа подкрепа за учителите за развитието на ключови компетентности

Проблем 4.1: Липса на достатъчно възможности за надграждане подготовката на учителите да преподават ключови компетентности

Алтернатива с най-висока оценка: 4.1.1. Бездействие

Проблем 4.2: Липсва механизъм за оценяване и гарантиране на качеството на обучителните програми за повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 “Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците”, финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Алтернатива с най-висока оценка: 4.2.3. МОН инициира цялостна оценка на системата за продължаваща квалификация на педагогическите специалисти.

Алтернативите, събрали най-високи оценка, имат най-голям потенциал да допринесат за разрешаването на проблема с високия дял на ученици, които не придобиват ключови компетентности в училище.

Сред алтернативите, които не събраха най-висок общ бал в оценката по критерии има и такива, които могат да допълнят и надградят алтернативите с най-висока оценка от анализа.

8. Изводи и препоръки

За целите на анализа ще обобщим изводите в рамките на двата по-мощни елемента, през които в предходния доклад „Ключови компетентности и умения за успех – от закон към практика“ разглеждаме проблема с високия дял на ученици, които не придобиват ключови компетентности в училище. Това са приложението на ключови компетентности в подзаконовата нормативна уредба и тяхното включване в общообразователната подготовка, както и продължаваща квалификация на учителите като средство за надграждане на тяхната подготовка да развиват ключови компетентности у учениците.

Приложение на ключовите компетентности в подзаконовата нормативна уредба и включването им в общообразователната подготовка

В резултат на направените по-горе оценка и сравнение на разгледаните в този анализ алтернативи, можем да направим препоръки за надграждане на съществуващите политики/мерки, които да допринесат за разрешаването на проблема с високия дял на ученици, които не придобиват ключови компетентности в училище.

Според направения анализ следните алтернативи имат най-голям потенциал да допринесат за разрешаването на посочения по-горе проблем. Те могат да бъдат реализирани поотделно, както и в комбинация една с друга.

- Създаване на учебна рамка (Curriculum Framework);

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

- Преработване на настоящите учебни програми и ефективно адаптиране на ключовите компетентности в тях;
- Въвеждане на алтернативни/допълващи формати на НВО и ДЗИ;
- Създаване на механизъм за държавно финансиране (управляван от МОН) на проекти/инициативи за разработването и поддържането на различни източници на ресурси и методическа подкрепа за учителите за развитието на ключови компетентности у учениците.

Разработването на учебна рамка за ключови компетентности ще зададе очакванията към съдържанието на националните стандартизирани тестове. Тази алтернатива се “конкурира” с другата “най-добра” такава - Преработване на настоящите учебни програми и ефективно адаптиране на ключовите компетентности в тях. И двете алтернативи, ако бъдат реализирани качествено, имат потенциала да осигурят необходимата за учителите нормативна “инфраструктура”, която да насочва учителите в преподаването с фокус върху ключовите компетентности.

Според резултатите от настоящия анализ преработване на формата и съдържанието на НВО и ДЗИ може да се реализира чрез следните две „най-добри“ алтернативи:

- НВО и ДЗИ да се адаптират така, че да измерват компетентностите на учениците (по примера на PISA)
- да се добави алтернативна или допълваща форма на НВО и ДЗИ във формат *автентично оценяване*.

За да се гарантира, че учителите ще имат достъп до качествени материали, ресурси и насоки за методическа подкрепа за развитие на ключови компетентности у учениците, МОН следва да разработи механизъм за държавно финансиране на проекти/инициативи за разработването и поддържането на различни източници на ресурси и методическа подкрепа за учителите за развитието на ключови компетентности у учениците. Така редица организации с експертиза в областта на ключовите компетентности ще могат да разработят и управляват платформи и други източници на ресурси, добри практики и насоки за методическа подкрепа, които учителите да използват в своята работа.

Продължаващата квалификация на учителите като средство за надграждане на тяхната подготовка да развиват ключови компетентности у учениците.

По отношение на продължаваща квалификация и възможностите за учителите да надграждат подготовката си да формират ключови компетентности у учениците си, направените оценка и сравнение на възможните алтернативи на действие идентифицират следните алтернативи като най-добър управленски избор:

- Бездействие или непредприемане на ново действие (мярка) за стимулиране и/или задължение на учителите да повишават квалификацията си, свързана с развитието на ключови компетентности;
- МОН инициира цялостна оценка на системата за продължаваща квалификация на педагогическите специалисти

Към “кошницата” с най-добри алтернативи може да бъде добавена също и:

- Алтернатива 4.2.2. Система за оценка и обратна връзка

Необходимостта от цялостна оценка на системата за продължаваща квалификация не изключва възможността да започне разработване на механизъм за оценка и обратна връзка на одобрените обучителни програми за повишаване на квалификацията на учителите.

9. Механизъм за мониторинг на прилагане на препоръките

9.1 Индикатори за мониторинг и анализ

Целта на системата за мониторинг и анализ на осъществяваните политики/мерки е да проследява дали те се реализират ефективно. За целта ще дефинираме количествени и

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 “Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците”, финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

качествени индикатори, които да послужат при осъществяването на мониторинг и анализ (оценка) на реализираните политики/мерки.

Количествени индикатори

- Дял на 15-16 годишните функционално грамотни ученици
- Дял на 15-годишните ученици, които постигат високи постижения (ниво 5 и 6 според PISA)
- Дял на устойчивите ученици (resilient students)
- Разлика между постиженията на момчетата и момчетата (според PISA)
- Разлика между постиженията на ученици от уязвими групи и ученици, родени в по-благоприятна социално-икономическа среда
- Дял на слабите, средни, добри, много добри и отлични оценки на учениците от проведените НВО и ДЗИ в IV, VII, X и XII клас
- Разлика в оценките на учениците от проведените НВО и ДЗИ според социално-икономически статус
- Разлика в оценките на учениците от проведените НВО и ДЗИ според големината на населеното място, в което живеят
- Дял на наскоро завършилите образованието си българи (20-34 години), заети на пазара на труда
- Дял на младежите,²⁸ които нито работят, нито се обучават (NEETs)
- Дял на младежите с по-висока степен на образование от тази, която професията им изисква.
- Дял на младежите, които са заети на позиция, която съответства на полученото от тях образование.
- Дял на завършилите средно образование
- Дял на учениците, които посещават частни уроци
- Приета е Учебна рамка (Curriculum Framework), определяща очакваните резултати от обучението на учениците, свързани с придобиването на ключови компетентности и компетентности по учебните предмети
- Въведен е алтернативен формат на НВО и ДЗИ за IV, VII, X и XII клас
- Създаден е механизъм за държавно финансиране (управляван от МОН) за финансиране на проекти/инициативи за разработването и поддържането на различни

²⁸ Според Закона за младежта "младежи" са лица на възраст от 15 до 29 години включително.

източници на ресурси и методическа подкрепа за учителите за развитието на ключови компетентности у учениците.

- Реализирана е цялостна оценка на системата за продължаваща квалификация на педагогическите специалисти
- Налице е функционираща система за оценка и обратна връзка на организационните форми за повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти.

Качествени индикатори

- Степен на удовлетвореност на работодателите от компетентностите на наскоро²⁹ завършилите образованието си служители
- Степен на обществено доверие в институциите в образованието
- Степен на удовлетворение на учениците от образованието, което получават
- Степен на удовлетворение на родителите от образованието, което получават децата им
- Степен на удовлетвореност на учителите от своята работа
- Степен на удовлетвореност на учителите от Учебната рамка (Curriculum Framework)
- Степен на удовлетвореност на учителите от формата и съдържанието на националните външни оценявания и на държавните зрелостни изпити.

9.2. Предложения за механизми за приложение на препоръките

В тази част от анализа ще набележим серия от стъпки, определящи процеса по приложение на препоръките (“най-добрите” алтернативи) от подзаконовата нормативна уредба до класната стая. Без да претендират за изчерпателност, тези стъпки следва да послужат пред държавните институции, отговорни за реализирането на образователните политики.

9.2.1 Създаване на Учебна рамка (Curriculum Framework)

²⁹ До 3 години след завършване на образованието си (изт. Евростат)

Процесът по разработване и устойчиво интегриране на нова Учебна рамка, която да бъде не само приета, но и разбрана и най-вече използвана от педагогическите специалисти, включва следните стъпки:

- Провеждане на предварителни (неформални) консултации със заинтересованите страни за осигуряване на тяхната подкрепа още на етап идея; провеждане на широка публична дискусия със заинтересованите страни за необходимостта от разработването и интегрирането на нова учебна рамка за очакваните резултатите от обучението на учениците.
- Реализирането на масова информационна кампания, която да обясни както на учителите, така и на родителите и учениците необходимостта от въвеждането на нова учебна рамка.
- Включване на заинтересованите страни в процеса по разработване на учебната рамка (експерти от външни организации, представители на бизнеса, граждански организации и други публични институции (напр. МТСП, МИ, ММС), експерти от други държави или наднационални организации (ЕК, ОИСР, ЮНЕСКО и др.) и др.
- Разработване на предварителна оценка (на въздействието) на учебната рамка. От съществено значение тук е провеждането на допитвания до учители, ученици, директори и родители за отношението им към модела на учебна рамка.
- Разработване на Учебната рамка. Ключово в този етап е разработването да бъде реализирано в условия на прозрачност и сътрудничество с останалите заинтересовани страни.
- Интегриране на препоръките и обратната връзка от проведената оценка.
- Предлагане на учебната рамка за публично обсъждане (обществена консултация).
- Интегриране на обратната връзка от заинтересованите страни.
- Интегриране на учебната рамка в подзаконовата нормативна уредба.
- Регулярен мониторинг и анализ.
- Междинна оценка на въздействието (4 години след реализацията).

9.2.2. Преработване на настоящите учебни програми и ефективно адаптиране на ключовите компетентности в тях

- Провеждане на предварителни неформални консултации със заинтересовани страни за осигуряване на тяхната подкрепа и готовност за промяна.

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

- Провеждане на анализ и оценка на “новите” учебните програми, вкл. на тези които все още не са влезли в сила.
- Провеждане на информационна кампания
- Ангажиране на заинтересованите страни в процеса по преработката на учебните програми (заинтересованите страни следва да имат консултативни функции)
- Преработване на учебните програми
- Провеждане на обществена консултация
- Интегриране на обратна връзка от обществената консултация
- Осъществяване на регулярен мониторинг и анализ на ефектите от промяната (вкл. чрез допитвания до заинтересованите страни)

9.2.3. Въвеждане на алтернативни/допълващи формати на НВО и ДЗИ

- Провеждане на широка предварителна консултация със заинтересованите страни (напр. конференции, дискусии, неформални консултации и др.)
- Провеждане на информационна кампания за същността и значението на новия допълващ формат на НВО и ДЗИ.
- Разработване на предварителна оценка (на въздействието) на допълнителния формат на НВО и ДЗИ; провеждане на допитвания до учители, ученици, директори и родители за отношението им към модела на допълнителния формат на НВО и ДЗИ.
- Разработване на модели на допълнителния формат на НВО и ДЗИ и предлагане за обществено обсъждане (консултация).
- Интегриране на обратната връзка от заинтересованите страни, получена в рамките на обществената консултация.
- Апробиране на моделите на допълнителен формат на НВО и ДЗИ; анализ на резултатите; преработване на моделите, ако е необходимо.
- Реализиране на предварителни обучения, консултации и друг тип подкрепа за учители, родители и ученици във връзка с провеждането на НВО и ДЗИ в новия, допълнителен формат.
- Провеждане на допълнителния формат на НВО и ДЗИ; анализ на резултати.
- Мониторинг и анализ.
- Провеждане на междинна оценка на въздействието на въведения допълнителен формат на НВО и ДЗИ (4 години след интегрирането на формата).

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 “Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците”, финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

9.2.4. Създаване на механизъм за държавно финансиране (управляван от МОН) за финансиране на проекти/инициативи за разработването и поддържането на различни източници на ресурси и методическа подкрепа за учителите за развитието на ключови компетентности у учениците

- Анализ на капацитета на граждански, частни организации и други да реализират проекти/инициативи за разработването и поддържането на устойчиви източници на ресурси и методическа подкрепа за учителите, свързани с развитието на ключови компетентности у учениците.
- Провеждане на консултации със заинтересованите страни (вкл. във връзка с финансовото осигуряване на механизма).
- Провеждане на предварителна оценка на въздействието на предлагания механизъм; провеждане на допитвания до заинтересованите страни за отношението им към механизма.
- Разработване на детайлни критерии и очаквания за качеството на проектите/инициативите.
- Разработване на проекти на нормативните актове, които ще институционализират механизма; провеждане на обществена консултация за обсъждане на проектите.
- Преработване на механизма, ако е необходимо.
- Отваряне на механизма за кандидатстване; селектиране на кандидати;
- Мониторинг и анализ.
- Провеждане на междинна оценка на въздействието.
- Провеждане на последваща оценка на въздействието (ако крайт на функционирането на механизма е фиксиран).

9.2.5. МОН инициира цялостна оценка на системата за продължаваща квалификация на педагогическите специалисти

- Провеждане на консултации с потенциални външни изпълнители на оценката на системата за продължаваща квалификация на педагогическите специалисти.
- Избор на външен изпълнител.
- Провеждане на оценката (вкл. на допитвания до участниците в системата и заинтересованите страни).
- Оповестяване на резултатите от оценката.
- Разработване на план за интегриране на препоръките от направената оценка.

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

9.2.6. Въвеждане на система за оценка и обратна връзка за организационните форми за повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти

- Провеждане на консултации с потенциални външни изпълнители на системата за оценка и обратна връзка за организационните форми за повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти.
- Разработване на системата.
- Апробиране сред извадка от педагогически специалисти.
- Интегриране в подзаконовата нормативна уредба.
- Въвеждане на системата.
- Мониторинг и анализ.
- Провеждане на оценка на ефективността на системата (4 години след въвеждането ѝ).

10. Заключение

Настоящият доклад е резултат от почти едногодишна работа, започнала с планирането и създаването на проучването: „Ключови компетентности и умения на 21 век – от закон към практика”. В процеса бяха проведени 16 дълбочинни интервюта с представители на основните заинтересовани страни, вкл. ученици и родители, както и още множество неформални разговори с педагози, представители на образователната администрация, на гражданския сектор и други наши колеги. До голяма степен нашето собствено мислене по темата се промени през изминалите месеци на база на събраните и анализирани: данни, политики и мнения на образователната общност.

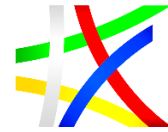
Голямо внимание бе отделено на различните алтернативи за преодоляването на срещаните проблеми и на оценката на евентуалната им приложимост. Тук е важно да отбележим, че при анализа, дори и при алтернативите “Бездействие” се очакваше положително развитие. Това показва, че било то под вътрешни фактори – нормативна уредба, достъп до продължаваща квалификация или външни фактори – нови нужди и мотивация на младите хора, очаквания на общество и бизнес, образователната система вече е поела по път, който премества фокуса върху ученика и нужните му умения и нагласи за успех. Извършената от

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 “Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците”, финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

нас работа и направените препоръки имат за цел единствено да допринесат за ускоряването на този процес и да увеличат неговата ефективност.

www.eufunds.bg

Договор №BG05SFOP001-2.009-0050-C01 "Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство във връзка с преподаването и развиването на ключови компетентности у учениците", финансиран от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд